

Literackie fragmenty
w XVI-wiecznej sylwie
rodziny Pieniążków
ze Skrzydłnej

Bogdan Hojdis

Literackie fragmenty
w XVI-wiecznej sylwie
rodziny Pieniążków
ze Skrzydlnej

Wydawnictwo
Poznańskie Studia Polonistyczne

Poznań 2009

Projekt okładki, opracowanie typograficzne i przygotowanie do druku

Bogdan Hojdis

Korekta

Krystyna Sobkowicz, Marlena Pięła

© Copyright by Bogdan Hojdis, Wydawnictwo Poznańskie Studia Polonistyczne
Poznań 2009

ISBN 978-83-61573-14-2

Oprawa: PRODRUK
ul. Błażeja 9, 61-611 Poznań

Opis manuskryptu

Szlacheckim upodobaniom do naśladowania Stacjuszowych „zapisków na gorąco” zawdzięczamy zachowanie wielu literackich drobiazgów. Pośród familijnych notatek o ślubach, narodzinach i zgonach, pomiędzy kuchennymi i aptecznymi przepisami ostały się strofy, które przed laty wpadły w ucho właściciela raptularza. Karty zapisane treścią szczególnej wagi przekazywano w prezencie, a czasami po wiekach doczekały się scalenia. Trudno jednak dotrzeć do wszytych w oprawy sylw, ponieważ zazwyczaj nie są oddzielnie katalogowane; można co najwyżej liczyć na wzmiankę o nich, jako o bliżej nieznanach, rekopisówmiennych dodatkach. Tak właśnie rzecz miała się z wydanymi tutaj literackimi fragmentami.

W Austriackiej Bibliotece Narodowej w Wiedniu znajduje się egzemplarz drukowanych statutów Jakuba Przyłuskiego¹ (sygn. 80.D.29). W późnej, najwyżej XIX-wiecznej oprawie tego starodruku ujęto także rękopiśmienny dodatek, zawierający odpisy dokumentów oraz drobne utwory literackie z drugiej połowy XVI w. Zarówno druk, jak i rękopis należały niegdyś do małopolskiej rodziny Pieniążków herbu Odrowąż. Na karcie tytułowej dopisano notę: *Sum Procopy Pieniazek cap<i>ta<nei> [?] Vendensis Rombergensisque...* Z kolei na karcie 12v dodatku znajdujemy wpis donacyjny: *Ad perpetuam memoriam donatus est iste liber Strenuo et necessario militi Reipublicae Caualeo Procopio Pieniazek, a G<eneroso> Nicodemo Pieniazek. Anno 1586 Iunius die 24. in Skrzidlina.* O Nikodemie karty historii milczą, natomiast Prokop ma swe hasło w PSB jako zasłużony w walkach o Inflanty żołnierz, nagrodzony przez Stefana Batorego starostwem wendeńskim i prefekurą zamku Rumborg².

Manuskrypt dzieli się wyraźnie na dwie części: na kartach 1-12 można zauważyć znak wodny papierni z Balic koła Krakowa, czyli lilię Bonerów (karty 1, 3, 5, 6, 8, 10, 12); natomiast dalej papier różni się strukturą i dostrzec można znak wodny z herbem Zamojskich – Jelita (karty 16, 17 i 18). W drugiej części, czyli od karty 13 recto, zmienił się również dukt pisma. Oto cała zawartość rękopisu:

- k. 1r   Odpis dokumentu kancelarii Zygmunta Staroego wystawionego Spytkowi Jordanowi z Zakliczyna w 1559 r. (w jęz. łańcińskim).

---

¹ *Leges seu Statuta ac Privilegia Regni Poloniae...* [Kraków 1553] – opis starodruku: Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 25, Kraków 1913, s. 375-377.

² *Polski słownik biograficzny*, t. 26, Wrocław 1981, s.v. *Pieniążek Prokop z Kruźlowej*. Zob. też Krzysztof Mikulski, *Urzędnicy inflancy XV-XVIII wieku. Spisy*, Kórnik 1994, s.v. *Pieniążek (z Kruźlowej) Prokop, h. Odrowąż*.

- k. 1v Odpis dokumentu kancelarii Zygmunta Starego, wystawionego Janowi Pieniążkowi z Krużlowej w 1559 r. (w jęz. łacińskim).
- k. 2v Odpowiedź królewska posłom naszym z 1582 r.; list króla szwedzkiego [Jana III Wazy] po zajęciu Narwi, datowany w Uppsali 8 lipca 1582 r. (w jęz. łacińskim).
- k. 4r List Katarzyny Jagiellonki, królowej szwedzkiej, datowany w Uppsali 8 lipca 1582 r. (w jęz. łacińskim).
- k. 4v Niedatowana przemowa wojewody podolskiego do króla szwedzkiego w sprawie objęcia polskiego tronu (w jęz. polskim).
Mowę wpisano do sylwy po liście Katarzyny Jagiellonki z 8 lipca 1582 r., a przed *Pieśń nieboszczyka P. Samuela Zborowskiego...*, odnoszącą się do kaźni z 26 maja 1584 r. Usytuowanie w rękopisie pozwala na dwie datacje: jeżeli adresatem był Stefan Batory, to *terminus post quem* wyznacza detronizacja Henryka Walezego i obwołanie księcia siedmiogrodzkiego polskim królem na sejmie elekcyjnym 12 grudnia 1575 r., *terminus ante quem* stanowi znowu koronacja w katedrze wawelskiej 1 maja 1576 r. Wojewodą podolskim był wtenczas Mikołaj Mielecki. Jeśli jednak adresatem był Zygmunt Waza (lub jego ojciec Jan III), to za przemawiającego należy uznać Mikołaja Herburta³; *terminus post quem* dla tego tekstu wyznaczałaby śmierć Stefana Batorego 12 grudnia 1586 r., *terminus ante quem* to 27 grudnia 1587 r., kiedy Zygmunt Waza został koronowany w katedrze wawelskiej na polskiego władcę.
- k. 6r *Pieśń nieboszczyka P. Samuela Zborowskiego...* inc. „Słuchajcie nocne cienie, bądźcie mi świadkami...”
- k. 7r Wiersz inc. „Kto się chce przypatrzeć pilnie temu światu...”
Utwór, traktujący o marności doczesnego świata, nie ma literatury; tym samym nie był datowany ani nie dociekano jego autorstwa⁴.
- k. 9v Wiersz inc. „Spokojny kąt komu Bóg dał, a myśl spokojną”.
Tekst, zachwalający uroki wiejskiego życia, lokuje się w nurcie staropolskiej poezji ziemiańskiej. W latach 1893-1988 był czterokrotnie wydawany kolejno przez: Aleksandra Brücknera, Stanisława Kota, Jadwigę Sokołowską, Janusza Gruchałę i Stanisława Grzeszczuka. Tylko dwaj pierwsi wydawcy mieli w ręku rękopisy utworu. Datowali go na połowę XVI stulecia, nie wskazując jednak autora. Żaden z edytorów nie korzystał przy tym z wersji Pieniążków⁵.

3 Cf. Kazimierz Przyboś, *Urzednicy województwa podolskiego XV-XVIII wieku. Spisy*, Kraków 1994, s. 122.

4 Edycja: Bogdan Hojdis, *O powabie i marności tego świata rymów kilka z XVI-wiecznej sylwy*, w: *Ad perpetuam rei memoriam. Profesorowi Ryszardowi Rzepce z okazji 65. urodzin*, Poznań 2005, s. 135-138.

5 Ibidem, s. 138-140.

- k. 11v Wiersz inc. „Ach niestoteż na tuza z królem...”
Nieznana polityczna satyra, przybrana w kostium gry karcianej. Ze względu na tematykę – śmiertelny finał zatargu Samuela Zborowskiego z Janem Zamojskim – datowana na rok 1584⁶.
- k. 12v Wpis donacyjny Nikodema Pieniązka.
- k. 13r Dialog na elekcję Henryka Walezego (w jęz. łacińskim).
Utwór anonimowy, mógł powstać pomiędzy majem 1573 r. a grudniem 1575 r.
- k. 16v – 19v puste

---

6 Komentowana edycja: Bogdan Hojdis, *Ach niestoteż na tuza z krolem... – polska wierszowana satyra polityczna z 1584 roku*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” t. 23 (1996).

Fragmety literackie

I. Pieśni nieboszczyka P. Samuela Zborowskiego

Omawiając XVI-wieczną poezję polityczną dotyczącą braci Zborowskich, Juliusz Nowak-Dłużewski skonkludował minorowo: „W sumie otrzymujemy dość niewielki plon okolicznościowej poezji wokół sprawy Zborowskich. Świadczy to tylko o bardzo słabym pulsie poezji w owym czasie, zwłaszcza jeżeli zważymy rozgłos sprawy po całym kraju oraz intensywność namiętności politycznych, jakie rozpałała w Polsce śmierć Samuela”⁷. Rację miał chyba jednak historyk Artur Śliwiński, podając, iż Zborowscy walczyli z królem i kanclerzem nie tylko publicznymi oracjami, obfitującymi w teatralne efekty, i pełnymi ekspresji malowidłami, lecz przede wszystkim – mnogością rozmaitych pisemek⁸. Za jego sądem przemawia zawartość rękopisu, bo przecież Prokopowi, wspomnianemu już na wstępie, dostały się drogą darowizny m.in. dwa wiersze traktujące o Zborowskich. Oba zapisano tą samą ręką, duktem archaicznym jak na lata osiemdziesiąte XVI w. Najpewniej zanotował je darczyńca, czyli Nikodem Pieniążek; tym bardziej że Prokop, mimo zatargu z hetmanem Janem Zamojskim w 1581 r., pozostawał w dobrych stosunkach z królem Stefanem Batorem i jego hetmanem-kanclerzem⁹.

Pierwszy z utworów to znana *Pieśń nieboszczyka P. Samuela Zborowskiego* (inc. „Słuchajcie nocne cienie, bądźcie mi świadkami...”, k. 6-6v dodatku). Juliusz Nowak-Dłużewski zwrócił uwagę na podobieństwo między *Pieśnią* a *Lamentem nieszczęsnego Hrehorego Ościka*, autorstwa Stanisława Wawrzyńcowica¹⁰. (Notabene pierwsze cztery wersy są identyczne). Nowak-Dłużewski nie napomknął jednak, w odniesieniu do notowanych wersji obu elegii, czy opatrywano je jakąś wykonawczą uwagą¹¹; a w Pieniążkowym manuskrypcie pod tytułem dopisano: „nota jej jako o Tęczyńskim...”. Wydaje się nieprawdopodobne, aby

---

7 Juliusz Nowak-Dłużewski, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce*, t. 2, *Pierwsi królowie elekcijni*, Warszawa 1969, s. 185.

8 Artur Śliwiński, *Stefan Batory*, Warszawa 1922, s. 236.

9 W czasie decydującego dla sprawy Zborowskich sejmku warszawskiego w 1585 r. Prokop Pieniążek otrzymał od Stefana Batorego na wieczność dobra ziemskie w Inflantach.

10 Cf. J. Nowak-Dłużewski, op.cit., s. 129-130. Dłużewski napisał dosłownie: „Warto tu dodać, że *Lament Ościka* pobrzmiwa wyraźnie echemi współczesnego lamentu Samuela Zborowskiego”. Podobieństwo należałoby jednak odwrócić, bo kolejność utworów mogła być odwrotna ze względu na chronologię wydarzeń: Hrehorego Ościka za konszachty z carem Iwanem Groźnym ścięto 15 czerwca 1580 r., a wyrok na Samuele Zborowskim wykonano 26 maja 1584 r.

11 Ibidem, s. 181-182 i odpowiednio przyp. 3.

po ponad stu dwudziestu latach odsyłano jeszcze do melodyki pieśni o zabiciu Andrzeja Tęczyńskiego. Mając wzgląd na poziom i tematykę owej poezji, można przypuszczać, że wskazówka odnosiła się do utworu na miarę Lamentu Wapowskiego, kasztelana przemyskiego, zabitego przez Samuela Zborowskiego podczas koronacji króla Henryka – tyle że opowiadającego o kasztelanie wojnickim Janie Tęczyńskim. Jak wiadomo, to właśnie lekceważenie okazane Samuelowi Zborowskiemu przez Tęczyńskiego podczas koronacji Walejusza w lutym 1574 r. sprowokowało awanturę, w której Samuel ranił śmiertelnie Andrzeja Wapowskiego¹². Tęczyński, szwagier Samuela, oficjalnie oskarżył go przed Henrykiem Walezym, a król *nolens volens* skazał zabójcę na banicję, choć bez infamii. Samuel, uszedłszy z Polski, zatrzymał się na dworze Stefana Batorego. Być może zatem krótka wzmianka w rękopisie Pieniążków jest śladem jakiejś poetyckiej relacji o zwadzie dwóch spowinowaconych ze sobą magnatów – wtedy jeszcze młodych i pełnych zawiadackiego temperamentu.

Wersja utworu w rękopisie Pieniążków jest ponadto krótsza od wydania Żegoty Pauliego¹³. Inne drobne różnice treści, według Nowaka-Dłużewskiego, występują między wszystkimi znanymi mu rękopisami¹⁴.

Pieśń nieboszczyka P. Samuela Zborowskiego. Nota jej jako o Tęczyńskim, którego *ex seditione* Zamojski dał ściąć D<ie> 26. maj<a> A<nn>o 1584

Śłuchajcie nocne cienie, bądźcie mi świadkami.
I wy nieszczęsne ściany, skarżę się przed wami.
Jak świat stanął i póki bieżą lata jego
Żaden nad mię w żalości ciężej nie szedł z niego¹⁵,
Zwłaszcza ten, który chodzi w ojczyściej swobodzie
Syn koronny, nie myśląc o zradnej przygodzie.
Nie tak tęsknił Zizipus¹⁶ po kamień stępując
Niesprawiedliwych bogów pomstę na się czując,
Nie tak ciężko na on czas przyszło Tytonowi¹⁷,
Gdy Iouis serce jego kazał gryźć sępowi,
Jako mię dziś stępując¹⁸ nagle świata tego
Jako wichrem straszliwym stracon będąc z niego¹⁹.

12 Cf. ibidem, s. 48-49; Jerzy Besala, *Stanisław Żółkiewski*, Warszawa 1988, s. 28-29; Stanisław Grzybowski, *Jan Zamojski*, Warszawa 1994, s. 62-63.

13 Cf. Żegota Pauli, *Pamiętniki do życia i sprawy Samuela i Krzysztofa Zborowskich...*, Lwów 1846, s. 95-96 (dalej jako Pauli); Juliusz Nowak-Dłużewski, op.cit., s. 181-182 i przyp. 3.

14 Nowak-Dłużewski wymienił trzy rękopisy: Czartoryskich, biblioteki suskiej i biblioteki zamojskiej. Nie określił dokładnie rozbieżności między tymi wersjami, nazwał je tylko „drobnymi różnicami stylistycznymi”. Cf. J. Nowak-Dłużewski, op.cit., s. 235 przyp. 3.

15 Pauli: *Żaden nad mię żalosiniej nigdy nie zszedł z niego*.

16 Tzn. Syzyf (Pauli: *Sysyfus*).

17 To jest tytanowi Prometeuszowi (Pauli: *Zytonowi*).

18 Pauli: *Jako mnie dziś zstępując nagle z świata tego*.

19 Pauli: *Jako wichrem straszliwym będąc stracon z niego*.

Milsza mi śmierć niż żywot sprawiedliwa była,
Lecz fortuna złośliwa w tem mię omyliła.
Curcuis²⁰ śmiały skoczył do ziemskiej wnętrności
Dla rzeczy pospolitej, ojczyzny miłości.
Lecz mię fata złośliwe tego nie życzyły,
Aby mnie w takiej sławie śmiertelnym sprawiły.

Dalej w wersji wydanej przez Żegotę Pauli następuje jeszcze osiemnaście kolejnych wersów oraz polemiczne uwagi do *Pieśni*, pióra kanclerza Jana Zamojskiego²¹.

2. Dwa anonimowe wiersze o powabie i marności świata

Oba utwory prezentują kolejno wątki *vanitatis et venustatis mundi*. Pierwszy wiersz, rozciągający się nad marnością doczesnego świata, lokuje się w duchu zarówno renesansowej parenezy, jak i średniowiecznego moralizatorstwa. Wprawdzie pierwsze 24 wersy zapisano w rękopisie bez podziału na zwrotki, tworzą one jednak logiczną całość z tekstem następującym na f. 7v, od której rozpoczęto regularnie dzielić wiersz na czterowersowe strofy. Dlatego jednolitą, zwrotkową delimitację przyjęto dla całego utworu.

---

²⁰ Quintus Curtius Rufus (†53 n.e.), rzymski senator i historyk, autor łacińskojęzycznego żywota Aleksandra Macedońskiego (polskie wyd. *O dziejach Aleksandra Wielkiego króla macedońskiego ksiąg dwanaście* [...] przekładania x. Andrzeja Wargockiego..., Kraków, Stanisław Giermański 1614). U Żegoty Pauli *Kurcysz śmiały wskoczył...*

²¹ Pauli, dalsze wersy:

Czemu mię pierwej morskie nie pożarły wody?
Czemu mi nie kazały umrzeć złe przygody?
Czemu mię też tureckie hufy nie pożyły?
Czemu mię jako drugich na hak nie wrzuciły?
Czemu kiedym wyganiał tatarskie zagony,
Nie byłem hartownemi strzałami zraniony?
Albo skrzętny Moskwicin czemu mię omijał,
Gdym się przez możne hufy strzelbą swą przebijał?
O śmierci! nie chciałaś przyjść, gdym cię szukał mężnie,
A teraz jak kwiat polny ginę nie potężnie,
Na cel losów okrutnych prędko pochwycony
Żem od miłych przyjaciół niemógł mieć obrony.
Same mię tylko nieba w ten czas zapłakały,
Gdy na niepożyteczną śmierć moją patrzyły;
A skala Krakusowa krwawą mgłą westchnęła,
Gdy duszę mą Cyntria żartka w niebo wzięła.
Boże! który okiem swem przenikasz skrytości,
Tobie się ja poruczam w mojej niewinności!

Uwagi Zamojskiego mają oczywiście charakter prawnopolityczny, a nie literacki. Ich spora liczba świadczy, że okolicznościowa poezja bywała traktowana nader poważnie w polemice politycznej wieku XVI.

- f. 7   Kto się chce przypatrzeć pilnie temu światu,
                           Może ji przyrównać odmiennemu kwiatu,
 Bo tak najpojrzeniu zda się barzo cudny,
                           Ano w swoich sprawach jest barzo obłudny.
- Wszak nie trzeba o tym powiadać szeroko,
                           Bo to wszystko sami widzimy na oko,
 Że złość, próżna chwała i wszelakie zbytki,
                           Te są tego świata największe pożytki.
- Niech nas nie uwodzi żadne dobre mienie,
                           Złoto, srebro, szaty i wielkie imienie
 Próżno nabywając używając niewczasu,
                           Bo tu nic wiecznego, wszystko to do czasu.
- Bo prędzej <niz> woda lata bieżą z czasem,
                           A gdzie się obrócisz, śmierć tudzież za pasem,
 Która jako kura, co więc²² w kojcu pieje,
                           Tak człeka zagryzie, gdzie się nie podzieje.
- Ale się fundzimy w skarby wieczne w niebie,
                           A tu przestawajmy na powszednim chlebie,
 Bo niech się jako chce człowiek światem bawi,
                           Nie weźmie <z> sobą nic, wszystko tu zostawi.
- Opuśćmy-ż już tedy sprawy świata tego,
                           A rozmiłujmy się Stworzyciela swego.
 Zupełną nadzieją w samym pokładajmy,
                           A czartu i światu zwodzić się nie dajmy.
- f.7v   Boć to ustawiczni nasi nieprzyjaciele
                           Pókiśmy tu jedno jeszcze w grzesznym cieie,
 Z którymi tu będąc walczyć zawsze mamy,
                           Aż potym po śmierci palmę otrzymamy.
- Królowi moc nad poddane i zwirchność dana,
                           A królowie zaś mają nad sobą Pana,
 Który wszystkiemu światu sam wskazuje,
                           Na ziemi i na niebie wiecznie rozkazuje.
- Nie każdy się jednako na świecie rodzi,
                           Szerzej jeden niż drugi swe płoty grodzi,

---

²² Przypisy 22-57 zawierają objaśnienia i odmianki tekstowe (kursywą) fragmentów wierszy obyczajowych; „więc” – więcej, dalej.

Ten ma wiele nad insze wczasności w domu,
Ten dobrą sławą nie da naprzód nikomu.

Zatym przyjaciół więcej śmierć sprawiedliwa
Jednako na wszystkie prawa używa,
Kto bądź ten bądź na kogo los naprzód padnie,
Tak pana jako i sługę pojma snadnie.

Komu zawždy nad szyją miecz goły,
Nie uczynią mu przysmaku przyprawne stoły,
Nie pomoże mu do snu słodkie śpiewanie,
Ten u prostaków przyjmie i złe posłanie.

f. 8   Kto swą chciwość na tym co dosyć miarkuje,
                  Tego ani burzliwe morze frasuje,
Ani ciężki grad, ani złe urodzaje,
                  Kiedy drzewo to ciepłu, to zimnu saje.

Delfinowie swe morza ścieśnione czynią,
                  Bowiem już i na wodzie zamki budują.
Wszystka się do roboty czeladź rzuciła
                  I sam Pan, bo mu się już ziemia sprzykrzyła.

Ale bojaźń i groza Pana prowadzą,
                  Z wysokich pałaców pchać się nie dadzą,
Na okręty budowne, na koń li wsiędzie,
                  Troska w okręcie, troska za siodłem będzie.

A jeśli ani marmur serdecznej rany,
                  Ani ulżą jedwabiem obite ściany,
Przecz sobie mam wymięszkać dom okazały,
                  Albo za koszt większy dać swój spłacheć mały.

Wszystko to sen co tu jest na tym nędznem świecie,
                  Wszyscy na śmierć robimy, jako na dzień kmiecie,
Jeden tak, drugi owak, a przedsię ku temu,
                  Który wszystko zamyka punktu ostatniemu.

f. 8v   Skąd ją poczniesz, tu wszędzie nie na pewno trafisz,
                  A próżno się przed ludźmi na stan górny kwapisz,
Bo tam nie masz rozkoszy, możesz wierzyć cale²³,
                  Ludzkie błogosławieństwo przestaje na male.

---

23 „cale” – całkowicie.

Ubóstwo też ma swój kres, w tym wątpić nie trzeba,
Bo nie mała doległość, kiedy nie masz chleba,
Snać dla nędzy wiele ich zabaczyło cnoty,
Mietając się na cudze, a nie chodząc w rotty.

Mierny stan jakiś – chwała. I tak za to mają
Iż na<j>lepsi na świecie, ale go nie znają.
Bo czy co o nim mówią, różnie ji wywodzą,
A ja póty nic nie wiem, póki się nie zgodzą.

To ja bacząc przedsiem wziął światem się rozbratać,
A za rozkoszy ludzkie więcej się nie chwatać,
Widząc dziwną miłość, którą się świat zdobi,
Więc nic in<n>ego nie czyni, jedno ludzie łowi.

Wszystkim szczęsnym zabawom mam wolą dać pokój,
A niczym się nie cieszyć – to będzie żywot mój.
Ty próżności na świecie więcej się dziwując,
A w tym na on drugi świat ście²⁴ sobie gotując.

f. 9   Stój! Co działasz tak ganiąc świata tego sprawy?
                  A chcesz sobie uczynić na nim czyścić prawy?
Nie bądź nędznym przed czasem – to jest moja rada,
                  Nie u ciebie-ć to gore, kiedy u sąsiada.

Ja bym tak rzekł, iż świata nie masz co strofować,
                  Zwłaszcza kto nie wszytkiego chce na nim skosztować,
Jeszcze za to, iż żywiem światu-ś my powinni,
                  A jeśli co przykrego, nie świat, myśmy winni.

Dał Bóg rozum, którem my możemy się ratować,
                  Kto umie żyć na świecie, musi mu smakować,
A jeśli o śmierć idzie, tę ją dobrą zowę,
                  Koniec wszytkich frasunków kto ma siwą głowę.

Wielki Pan, gdy mało chce; chudy, gdy myśl złoży,
                  A nie pragnąc jedwabiu sukno na się włoży.
I on, i ten szczęśliwy, gdy na swym przestawa,
                  A jeśli ma co nazbyt, iż drugim podawa.

Toć to mierny świat zową, co zowiesz zakryty,
                  Gdy chciwość pohmujesz, będziesz znakomity,

---

24 „ście” – przejście.

Lecz z tobą próżno mówić, boś się odrzekł świata,
A chcesz starym być przed czasem, choć ci bronią k<ata>²⁵.

f. 9v   Wara bracie, bo to grzech ufać swej sile,
                          Bo tu jako na morzu: co czas różne chwile,
                          Ani każ na to hardzie, bo tym Bóg szafuje,
                          Bez tego nic nie sprawisz, aż się ulituje.

Dalszy tekst, datowany przez wydawców na rok 1550, opublikował po raz pierwszy Aleksander Brückner w artykule *Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. VI. Wiersze zbieranej drużyny* („Biblioteka Warszawska” 1893, t. 4, s. 409-439) z rękopisu Biblioteki Załuskich Różn. F. XVII. 21. Przed II wojną światową wiersz ten zamieścił jeszcze Stanisław Kot w zbiorze *Urok wsi i życia ziemiańskiego w poezji staropolskiej* (Warszawa 1937, s. 35-37). W czasie II wojny światowej rękopis Załuskich zaginął, dlatego kolejne wydania oparte były wyłącznie na edycjach Brücknera i Kota. Jadwiga Sokołowska włączyła wiersz do antologii *Poeci renesansu* (Warszawa 1959, s. 146-148) jako *Pieśń* Anonima. Następnie utwór został wybrany przez Janusza Gruchałę i Stanisława Grzeszczuka do antologii *Staropolska poezja ziemiańska* (Warszawa 1988, s. 89-91).

We wszystkich wydaniach przyjęto porządek zwrotek zaproponowany przez Aleksandra Brücknera – inny niż w rękopisie Pieniązków, niekiedy bardziej logiczny. W związku z tym na początku kolejnych strof odczytanych z rękopisu zaznaczono cyfrą rzymską, które miejsce z kolei zajęły one w edycjach wzorowanych na Brücknerze (tj. Kota, Sokołowskiej oraz Gruchały i Grzeszczuka). Co prawda w porównaniu z pierwszym wierszem kopista dał tu nieco więcej światła między zwrotkami, większy inicjał S i zmienił sposób zapisu wersów: wszystkie zaczynają się w tej samej odległości od lewego marginesu. Nadal jednak występują zwrotki czterowersowe z tym samym układem rymów i z tą samą liczbą sylab, tj. 12-13 zgłosek w wersie. Za punkt odniesienia dla poniższego zapisu przyjęto najnowszą publikację z 1988 r.: zastosowano również przyjętą tam interpunkcję. Ponadto w przypisach podano fragmenty odmienne leksykalnie bądź składniowo w stosunku do wersji Gruchały i Grzeszczuka.

I   Spokojny kąt komu Bóg dał a²⁶ myśl spokojną,
          Ma więcej niż ten, co by²⁷ wziął świat ręką zbrojną;
          Bo na tym, co już ma, dziękując przestawa,
          A temu, w kim jest chciwość, nigdy²⁸ nie dostawa.

II   Piękny on wiek stary, gdzie dwie jarzmie wołów
          Dawały wszystkę żywność bez przyprawnych stołów;
          Sprawy trudne na stronę²⁹, kłopoty i długi;
          Nie czekał w on czas żaden, co miał mieć z wysługi.

---

25   Obcięta karta.

26   *i*.

27   *Ma więcej, aniż ktoby...*

28   *zawždy*.

29   *stronie*.

- IX Zaś znowu orać przydzie dla przyszłego roku –
I na to miło patrzeć porządnemu oku;
Zorawszy³⁰ <z> sąsiadem zażyć swego chleba,
A przy nim³¹ zjeść to, czego kupić nie trzeba³².
- X A to jedząc pod wieczór, tedy sie ucieszysz,
Kiedy owca i krowa do domu sie śpieszy,
Niosąc to <z> sobą, co nam wdzięczny pokarm dawa.
Błogosławiony to dom, gdzie tego dostawa.
- f. 10 XI Z drugiej strony zaś woły idą już zrobiwszy,
A pług za sobą wlokąc³³, lemiesz wywróciwszy.
Noc w tym ciemna nadchodzi, a gore w kominie,
A każe słodko usnąć ów³⁴ szum, co we młynie.
- XII Nastanie zima zasię, i ta³⁵ sie przygodzi,
Bo sie to przykre zimno myślistwem nadgrodzi.
Gdy psi gonia, co może być w ten czas miłszego?
Nie ucieszysz tak żaden muzyk troskliwego.
- XIII A kto psów ma niewiele, ten zakłada siatki,
A takiemu uciecze liska, zając rzadki;
Albo³⁶ na kuropatwy idzie sobie z sakiem,
Albo jeśli na³⁷ powłok, tedy nieźle z ptakiem.
- XIV K temu komu Bóg dał, iż ma <z> wstydem żonę,
Która na to pieczę ma, by nie szło na stronę,
A dziatki piękne rodzi z dusze go miłując,
A w tym kiedy³⁸ on na polu, przeń wszystko gotując.
- XV Z taką, jeśli³⁹ mało wziął albo też nic złota,
Tedy go to bogaci rodziców jej cnota;
To k temu, że nie będzie chciała mężem rządzić
Ani od przystojństwa do śmierci zabłądzić.

---

30 *zaorawszy.*

31 *tym.*

32 *potrzeba.*

33 *wlekąc.*

34 *on.*

35 *Nastanie zima zasię...*

36 *Abo.*

37 *Abo jeśli ma...*

38 *A kiedy...*

39 *jeźli.*

- f. 10v
- III I tak widzę, kto teraz swój wiek mieszka doma⁴⁰,
Chocia w tym⁴¹ pałacu, gdzie na wierzchu słoma,
Wiele widzę⁴² frasunków, wiele rzeczy zgardzi,
Może na to nie patrzeć, co sam⁴³ ludziom hardzi.
- IV Nie przebudzi go trąba ani poseł skory,
Czego ci nie mogą ujść⁴⁴, co sie bawią dwory.
Wstanie, jako późno chce, a je to, co raczy⁴⁵,
A wyszedwszy na pole frasunków zabaczy.
- V Czasu wiosny w oborze liczy, co przybyło,
A patrząc na ozimę⁴⁶, rad, iż już ożyło.
Wnet na jarz orać każe, a sam⁴⁷ szczepi w sadu,
A sprawiwszy to z chucią, idzie do obiadu.
- VI Lecie patrzy swej pracę⁴⁸, jako sie zdarzyła,
Prosi Boga, aby sie dobrze dokończyła⁴⁹:
Jedni koszą, drudzy żną, trzeci w kopy kładą,
A gdy sie to dokończy, bawi⁵⁰ sie biesiadą.
- VII W ten czas też bywa wolno⁵¹ siedzieć kędy w cieniu
Abo chodząc⁵² nad rzeką, a w lekkim odzieniu.
Patrząc na własne bydło, które chodzi rycząc,
A jeśli⁵³ wszystko w kupie, cicho sobie licząc.
- VIII W tym przydzie wdzięczna jesień, owoc dają sady:
Gruszek, jabłek, śliw, br<z>oskwiń⁵⁴, czemu dzieci rady.
Wszystko to miło bywa urwać własną ręką,
Gruszkę złotą jako wosk i tam ją zjeść z dzięką.

---

40 ...kto teraz mieszka swój wiek doma.

41 Chocia i w tym...

42 Ujdzie wiele...

43 Może na tych nie patrzeć, co są...

44 uść.

45 Wstanie, jako rano chce, i je to, co raczy.

46 ozimie.

47 sad.

48 ...patrzy swej prace.

49 dokończyła.

50 bawią.

51 wolno bywa.

52 chodzić.

53 jestli.

54 brzeskiń.

- f. II XVI Z tą na poły rozdzieli smutek i wesele,
 A szczęśliwszy jest niż ten, co wziął <z> żoną wiele;
 Patrząc na swoje dziatki⁵⁵, serce się w nim śmieje,
 A iż go w nich pocieszy Bóg, jest tej nadzieje.
- XVII Już mu nie daj bażanta, zórawia ni dropu,
 Bo on <z> żoną smaczniej zje domowego skopu.
 Niech, kto co⁵⁶ chce obiera, ja bym przestał na tym,
 A jakoby k temu przyść, chcę pomyśleć o tym⁵⁷.

3. Wierszowana satyra polityczna w kostiumie gry karcianej

Drugi wiersz (k. IIv-12 dodatku) na temat Zborowskich wzbudza szczególne zainteresowanie co najmniej z dwóch powodów: nie wspomina się go w literaturze przedmiotu, a ponadto – anonimowy autor przybrał temat w kostium gry karcianej, co jest zabiegiem znanym raczej w literaturze XVII-wiecznej. Kostium ten, dziś przecież niemal całkowicie zapomniany⁵⁸, sprawia, że już przed wstępną lekturą trzeba wyjaśnić ówczesną karcianą terminologię⁵⁹.

Staropolska talia liczyła 36 kart w czterech maściach (kolorach): dzwonkowym (*vel* buńkowym), czerwinnym, winnym i żółdym. Kart danej maści było dziewięć, tj. według starszeństwa: tuz (as), król, kralka, wyżnik, niżnik, dziewiątka, ósemka, siódemka i szóstka. Starszeństwo kart nie zależało przy tym od liczby ok (punktów) przypisanych danej karcie, lecz od konwencji, bo np. tuz miał początkowo dwa oka, a później zszedł nawet do jednego. W trakcie różnych gier istotne były kolekcje kart: bądź to jednej maści i w kolejności starszeństwa (sekwens), bądź to różnej maści i tożsame starszeństwem (wiemy, że kolekcję trzech takich kart zwano trynką). Kartę święcącą (atutową) w grze wraz z całą jej maścią nazywano kozerą.

Nazwy pojedynczych kart i ich układów powtarzały się oczywiście w różnych grach, dlatego możliwe było w miarę spójne skonstruowanie fabuły wiersza z szeregu karcianych poczynań. Dla wzmocnienia tej koherentności przytaczane w wierszu nazwy gier często zostały znacząco zdeformowane. Pierwsze tego typu nawiązanie dotyczy gry enigmatycznie opisanej przez Łukasza Gołębiowskiego pod nazwą trzylista – „o którym ten tylko znajduje

55 *swe dziateczki.*

56 *Niech, co kto...*

57 *...przyć, chcę pomyśleć za tym.*

58 Staropolskie gry karciane poszły w zapomnienie w XVIII stuleciu, kiedy to upowszechniły się nowe gry hazardowe (głównie francuskie) wraz z używaną do dziś terminologią. Jerzy Giżycki, Alfred Górny, *Karty na stół*, w: *Fortuna kołem się toczy*, Warszawa 1976, s. 281-388.

59 Wszystkie terminy karciane wyjaśniam za: Łukasz Gołębiowski, *Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym, lub niektórych tylko prowincjach...*, Warszawa 1831, s. 49-64; Zygmunt Gloger, *Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1989, s.v. *Karty*; Aleksander Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1989 (odpowiednie hasła); idem, *Encyklopedia staropolska*, Warszawa 1990, s.v. *Karty*.

przydatek, że to gra furmańska⁶⁰. Wcześniejsze stwierdzenie „grawać swą wołą z woźnicami” może oznaczać w sensie literalnym wyrzucenie się kart i powrót do gry w kości, które w XVI w. spadały już do rangi rozrywki pachołków⁶¹. W sumie chodzi o popolitowanie się, i to raczej niedobrowolne. Następna przywołana gra to rus, w którym wygrywał posiadacz trynki; przy czym za trynkę uznawano też sekwens trzech kart jednej maści. Niewykluczone, że wers „A sześć, siedm, ośm, dziewięć, niżnik pobieży jako na gwałt” odnosi się do gry bież, zwanej też biczykiem. Ważne w niej było i starszeństwo kart, i kozera, którą wyznaczała ostatnia rozdana karta. Wygrywał ten, kto zebrał najwięcej wziętków (lew) i kończył rzeczywiście gwałtem, gdyż gonił przegranego biczem. Jako ostatnią wspomniano grę kozer, polegającą po prostu na wygrywaniu maści święcących.

Warto zauważyć, że niejako przy okazji odsłaniają się w wierszu niektóre karciane reguły. Można odtworzyć z dużym prawdopodobieństwem zasady, które musiały obowiązywać, aby zaistniała opisana w utworze sytuacja.

Wymagano pewnie przebijania kart ze względu na maść oraz starszeństwo, w przeciwnym razie na zagranie młodszymi kartami maści święcącej nie trzeba by było czekać aż się „zedrze brałt”⁶², tzn. do chwili, gdy skończą się biorące karty starsze rozgrywanego. Jak wynika z pierwszych wersów, na początku gry inny rozgrywający wyszedł święcącym wyznikiem, mimo że w rękach przeciwników były kozery starsze (tuz, król, kralka). W zależności od liczby graczy i rozkładu kart takie zagranie mogło całkowicie wyeliminować starsze karty święące: np. czterech graczy, pierwszy rzucił wyznika, pozostali trzej mieli po jednej kozerze starszej, wziął oczywiście tuz. Okazało się jednak, że mniej pomyślny rozkład pozostawił w grze co najmniej jedną starszą kartę święcąca, dlatego posiadacz sekwensu pięciu młodszych kart święcących (od szóstki do niżnika) spodziewał się najwyżej czterech wziętek („Poczworno za czasem tę grę tuz garłem zapłaci”). Mógł przy tym liczyć, iż jego łupem padną chowane na koniec rozrywki nieświęcące karty starsze, w tym również tuzy. Wyjaśnienia te pozwalają chyba przedrzeć się przez warstwę literalną transkrybowanego tutaj wiersza.

Ach niestety, na tuza z krolem, co sie teraz stało!
Bodajże o takim bracie w Polsce beło słyszeć mało.
Widzę, że nam przydzie grawać swą wołą z woźnicami.
Abo w iną grę, co ją zowią sztermi listami.
Bo skoro tuz u krola pojął sobie kralkę,
Wnet że mu sie zachciało mieć z wyznikiem walke.
I rzekł tuz krowi: „Zuchwały to wyznik!
Wierę go ja połapię zdradą – będzie z niego niżnik”.

---

60 Ł. Gołębiowski, op.cit., s. 63-64.

61 Aleksander Brückner, *Tysiąc lat kultury polskiej*, t. 1, *Od czasów najdawniejszych do końca XVI wieku*, Paryż 1955, szp. 597.

62 Aleksander Brückner zanotował ten termin w swoim *Słowniku etymologicznym...* (s. 38), nie podał jednak jego znaczenia. Jeśli przyjąć zaproponowany niemiecki źródłosłów Bretling, to można się domyślać, że brałtem nazywano piętrzące się na stole kolejno brane lewy. Poza tym Brückner datował to słowo dopiero na stulecia XVII i XVIII.

Krol ci mu też potuszył: „Ułap ty wyznika”.
Tedy wnet z niego udziaława Niżnika.
A postarał sie tuz, że grał z wyznikiem czerwonego rusa.
Wiem, że i teraz stoi przed tuzem niewinnego wyznika dusza.
A kie by była w tuzie cnota, imał by beł we dnie wyznika tuz.
Ale iż serca nie było, spodziewając sie mieć we łbie guz,
Dlatego w nocy nasłał na wyznika gracz czerwonego rusa.
Wyznik jako niewinny nie strzelił sie – odbiegła go dusza.
O niecnotliwy tuzie! Wdyć sie kiedy zedrze Brałt,
A sześć, siedm, ośm, dziewięć, niżnik pobieży jako na gwałt.
Lepsze-z będzie *sequens* piąty niżli sam tuz a kralka.
Wierę, sie rychło uprzykrzy tuzowi ta walka.
Bo chocia jednego we grze wyznika nie masz, iście trzej zostali.
Tedy w onę grę, co ją zowią rus, będą wygrywali,
Bo trynka wszystko bierze, tuz będzie na stronie.
Rzeczysz ty tuzie nieraz: „Siodłaj co w skok konie!”
Bodajże mi był zabit na tego wyznika radził,
Byś był tego przepomniał, żeś mie z trynką zwadził.
Strzeż że sie tuzie, by cie potym i jedną sześć ok nie biła.
A wszak w tej grze, co ją zowią kozer, nie nowina to była,
Że sześć ok jednemu wygrawa, a drugiemu tuz traci.
Poczwno za czasem tę grę tuz gardłem zapłaci.
Niegodzien też będzie lepszego za łotrowską robotę,
Bo przyprawił niewinnego wyznika o garło w sobotę.
Acz ci cnotliwy wyzniku! Już za twe nie stanie,
Bądź sam pomstą niewinności twej, wszechmogący Panie!

Współczesnemu czytelnikowi, nieobeznanemu dostatecznie z XVI-wiecznymi karcia-
nymi regułami (do naszych czasów dotrwały na ten temat jedynie szczątkowe informacje),
niejaką trudność sprawia ustalenie z jednej strony stopnia dosłowności, a z drugiej – aluzyj-
ności. Przeto zdarzyć się może deszyfracja przesadna lub niedostatecznie dociekliwa. Istota
karcianej satyry zrozumiała jest mimo wszystko, choć rzecz jasna wymaga przywołania
kontekstu: dzisiaj historycznego, wówczas – politycznego.

Ramy chronologiczne pozatekstowej rzeczywistości wyznaczyły w wierszu odwołania
do dwóch faktów, które miały miejsce w Krakowie: paradnego ślubu Jana Zamojskiego
z Gryzeldą Batorówną 12 czerwca 1583 r. („tuz u krola pojał sobie kralkę”) oraz kaźni Samuela
Zborowskiego w sobotni ranek 26 maja 1584 r. („przyprawił niewinnego wyznika o garło
w sobotę”). Zawężenie chronologii odesłań faktograficznych do niespełna roku sprzyjało
oczywiście odczytywaniu aluzji.

Bezpośrednim powodem ukarania Samuela na gardle stało się oskarżenie o nastawianie
na życie króla i kanclerza. Sformułowano je, opierając się na jakichś listach odebranych
muzykantowi Wojtaszkowi Długorajowi, które zawierały pogrożki pod adresem Batorego
i Zamojskiego. Nie wiadomo jednak, czy były to dokładnie cztery listy („w iną grę, co ją
zowią sztermi listami”) i czy właśnie one okazały się najbardziej obciążające, gdyż kanclerzowi
o knowaniach Samuela i Krzysztofa donosili już zimą 1584 r. inni przypadkowi uczestnicy

biesiad w Zborowie – wśród nich na pierwszym miejscu wymienia się Samuela Łaskiego i Spytka Jordana. Poza tym Zamojski prawdopodobnie również znacznie wcześniej przejmował listy Zborowskich⁶³. Zdaje się jednak, iż miał nadzieję wykorzystać kłopotliwego Samuela na Ukrainie. W roku 1583 Samuel wyprawił się tam po raz drugi, przypuszczalnie by przygotować Kozaków do wojny przeciw Turcji⁶⁴. Choć Kozacy wybrali go nawet swym hetmanem – niewiele zyskał. Krzysztof w liście do brata z lipca 1583 r. nazwał pogardliwie „zabawką niżową” jego starania o pozyskanie chłopskiego wojska⁶⁵ („Tedy wnet z niego udziaława Niżnika”). W końcu Jan Zamojski wymówił przyjaźń Zborowskim i misję obwieszczenia tej decyzji powierzył swemu kuzynowi, rodem z Czerwonej Rusi, Stanisławowi Żółkiewskiemu – przysłemu hetmanowi wielkiemu koronnemu i kanclerzowi („A postarał się tuz, że grał z wyżnikiem czerwonego rusa”)⁶⁶. Ten sam Stanisław Żółkiewski na czele hetmańskich żołnierzy wziął udział wraz z Marcinem Mroczkim, Łukaszem Sernym i Mikołajem Urowieckim w pojmaniu Samuela w nocy z piątku na sobotę, z 11 na 12 maja 1584 r. („w nocy nasłał na wyżnika gracz czerwonego rusa”). Naruszono wtedy zwyczajowe prawo nietykalności szlacheckiego domu, ponieważ banitę ujęto w Piekarach we dworze siostrzenicy Zborowskich, Elżbiety Włodkowej, u której Samuel bawił w gościnie. W tym czasie Zamojski czekał na rezultat nocnej akcji w pobliskich Proszowicach⁶⁷. Więzień został odstawiony do Krakowa, gdzie po dwóch tygodniach oddał głowę katu. Historycy przypuszczają, że Zamojski uzyskał od Batorego *carte blanche* w sprawie Samuela, ponieważ kanclerz niewiarygodnie szybko otrzymał przyzwolenie na egzekucję od polującego w okolicach Grodna monarchy⁶⁸. Anonimowy wierszopis posunął się nawet do stwierdzenia, że król wcześniej zachęcił kanclerza do pojmania banity („Krol ci mu też potuszek: «Ułap ty wyżnika!»”).

Zawarta w utworze antycypacja następnych wydarzeń okazała się raczej chybiona. W obronie imienia rodziny stanęli pozostali bracia: Jan, Andrzej i najmłodszy Krzysztof („Bo chocia jednego we grze wyżnika nie masz, iście trzej zostali”). Dwaj ostatni musieli przy tym mieć staranie o własną skórę, gdyż w sierpniu 1584 r. podczas narady z senatorami w Lublinie król zapowiedział, że na podstawie tych samych obciążających listów pozwie ich przed sąd sejmowy⁶⁹. Walka przybrała na sile późną jesienią, kiedy zbierały się sejmiki ziemskie. Podczas sejmiku ruskiego w Wiszni z powodu Zborowskich mało nie doszło do pojedynku Stanisława Żółkiewskiego z Janem Herburtem z Bruchnała⁷⁰. Najgoręcej było na sejmiku krakowskim w Proszowicach, gdzie Krzysztof na tle cynowej trumny z Samuelo-

---

63 Cf. Pauli, s. 45-51; S. Grzybowski, op.cit., s. 167-168; J. Besala, *Stanisław Żółkiewski*, s. 46; idem, *Stefan Batory*, Warszawa 1992, s. 439-440.

64 Po raz pierwszy Samuel Zborowski bawił na Zaporozu w roku 1579. Pomoc Kozaków byłaby wtedy potrzebna przeciw Moskwie.

65 Cf. *List Krzysztofa Zborowskiego do brata swego Samuela*, w: Pauli, s. 40; S. Grzybowski, op.cit., s. 165. – Notabene karcianego wyżnika przedstawiano zazwyczaj jako rycerza na koniu, natomiast niżnik bywał żołnierzem pieszym lub nawet paziem.

66 J. Besala, *Stanisław Żółkiewski*, s. 46.

67 Cf. Pauli, s. 58-59; S. Grzybowski, op.cit., s. 168; J. Besala, op.cit., s. 47. – Według Grzybowskiego Samuel został pojmany w nocy z soboty na niedzielę, tj. z 12 na 13 maja.

68 Cf. S. Grzybowski, op.cit., s. 168; J. Besala, *Stefan Batory*, s. 442.

69 S. Grzybowski, op.cit., s. 172.

70 J. Besala, *Stanisław Żółkiewski*, s. 49-52.

wym truchłem i w obecności osieroconego bratanka wygłosił isticie tragiczną, oskarżycielską orację, pomawiając na dodatek Zamojskiego o skrytobójcze nastawianie na jego życie⁷¹. Nie dane mu jednak było powtórnie wykorzystać ten scenariusz na sejmie warszawskim w styczniu 1585 r., bowiem Batory zapowiedział, że... wyrzuci trupa do Wisły⁷². Rozprawa sejmowa – mimo całej roztropności i odwagi okazywanej w trakcie obrony przez kasztelana gnieźnieńskiego Jana Zborowskiego – zakończyła się wydaniem 22 lutego wyroku na Krzysztofa: skazano go na infamię, banicję, utratę dóbr i szlachectwa – praktycznie był to wyrok śmierci, ponieważ każdy mógł go ująć i zabić bez konsekwencji prawnych. Andrzeja uniewinniono⁷³.

Kampania Zborowskich przeciw stronnictwu królewsko-kancelerskiemu spowodowana została zarówno ścięciem Samuela, jak i zapowiedzią postawienia przed sądem sejmowym jego braci. Aby zatem nasz wiersz mógł odegrać w niej jakąkolwiek polityczną rolę, musiał zostać ułożony i rozpowszechniony pomiędzy sierpniem a grudniem 1584 r. Powstawał z potrzeby chwili, o czym świadczą częste w poezji okolicznościowej niedostatki formalne: duża nieregularność w rozmiarach wersów (12-19 sylab); proste, gramatyczne rymy w monotonnym układzie (aabbcc...). Nie można wykluczyć, że wykonywano go wokalnie, choć pewnie w niewielkim gronie, ponieważ środowisko autora i pierwszych adresatów wydzielić trzeba nie tyle geograficznie, co stanowo. Umieszczone w wierszu wzmianki o pospolitowaniu się i ogólne przekonanie badaczy o elitarności gier karcianych w XVI stuleciu⁷⁴ wskazują na sympatyzującą ze Zborowskimi magnaterię i jej otoczenie.

4. Dialog na elekcję Henryka Walezego

Utwór wydał w roku 1906 Jan Czubek pod tytułem *Pasquillus de electione regis Polonorum*, wraz z dwoma podobnymi dialogami: *Pasquillus de electione Poloniae* oraz *Contra Pasquillum de electione regis Polonorum*⁷⁵. Juliusz Nowak-Dłużewski zwrócił uwagę, że dialogi podobne są do wcześniejszych utworów z czasów króla Zygmunta Augusta, które mają charakter parodystyczny, ponieważ ułożono je z oryginalnych lub nieznacznie przekształconych cytatów z Pisma św. oraz utworów poetów łacińskich⁷⁶.

Nasz dialog rzeczywiście został „utkany” z biblijnych i modlitewnych łacińskich cytatów oraz parafraz. W zderzeniu z postaciami pełniły one najczęściej funkcję kontrafaktury, wywołując efekt komiczny. Oczywiście konieczna była przy tym znajomość przedstawionych osób, ich charakterów i poczynań. Podobnie jak w dzisiejszych utworach kabaretowych, tutaj również wspólna wiedza o rzeczywistości pozatekstowej i popularnym (tu głównie

71 S. Grzybowski, op.cit., s. 173.

72 J. Besala, *Stefan Batory*, s. 448.

73 Cf. ibidem, s. 449-453; S. Grzybowski, op.cit., s. 176.

74 Cf. Z. Gloger, op.cit., t. 3, s. 19; Stanisław Bystroń, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI-XVIII*, t. 2. Warszawa 1994, s. 191.

75 Jan Czubek, *Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia*, Kraków 1906, s. 514-526 (dalej jako Czubek). Wszystkie trzy paszkwile omówił J. Nowak-Dłużewski, op.cit., s. 39-42.

76 J. Nowak-Dłużewski, s. 39 i przyp. 2 na stronie 205.

religijnym) tworzywie językowym – stanowiła platformę porozumienia pomiędzy autorem i publiką literacką. Jan Czubek rozwiązał owe biblijno-modlitewne odesłania w przypisach; w taki sam sposób uwzględniono je w niniejszym wydaniu.

Edycję *Paszkwilu o wyborze króla polskiego* Czubek oparł na trzech rękopisach, z których jeden znajdował się również w Austriackiej Bibliotece Narodowej w Wiedniu (sygn. 8736) i należał do współczesnego pierwszej elekcji Hugo Blotiusa (1534-1608), bibliotekarza cesarza Maksymiliana II. Wydawca nie wspomniał jednak o wersji zamieszczonej w sylwie Pieniążków⁷⁷. Paszkwil nie jest datowany, mógł jednak powstać najwcześniej w drugiej połowie maja 1573 r. – po wyborze Henryka – i nie później niż w początkach grudnia 1575 r., czyli przed elekcją Stefana Batorego. Ponieważ jednak starannie kaligrafowane pismo różni się od donacji i pozostałych tekstów oraz inny jest papier rękopisu – można przypuszczać, że do luźnych kart sylwy dodano go po 24 lipca 1586 r. Ponadto utwór zapisał – lub przepisał – pewnie wynajęty skryba (cudzoziemiec?), ponieważ rzeczowe błędy pojawiające się w tekście świadczą o nieznamości zarówno realiów pierwszej elekcji, jak i ogólnie – organizacji sejmów elekcyjnych; sporo jest też uchybień językowych. Piszący dodał do utworu postać Prokopa Pieniążka, co pozwala wykluczyć możliwość, że dialog włączono do sylwy z powodów zupełnie formalnych, tzn. „dla porządku”, podczas opracowania kodeksu ze statutami Przyłuskiego i włożonych weń luźnych kart manuskryptów.

Stuletni już zbiór Jana Czubka zawiera jedyną edycję tego tekstu. Poza tym jest to wydanie skąpo komentowane w przypisach. Dlatego w niżej zamieszczonej edycji *Pasquilli de electione regis Polonorum*, według tekstu dołączonego do wypisów Nikodema i Prokopa Pieniążków, odesłania poszerzono i zweryfikowano.

Annus Domini 1573⁷⁸

Signum magnum apparuit in coelo⁷⁹.

Electio⁸⁰

Putatis, quod pacem venerim missurus in terram; non, dico vobis, immo separationem⁸¹.

---

⁷⁷ Czubek, s. IX, X, XII. Wszystkie odmiennie brzmiące fragmenty paszkwilu w edycji Jana Czubka podano niżej w przypisach kursywą.

⁷⁸ Czubek: tylko *Annus 1573*.

⁷⁹ Odesłania Jana Czubka zweryfikowano; ponadto zastosowano w skrótach zapis Biblii Tysiąclecia, ponieważ odniesienie do polskojęzycznej wersji Pisma św. może w pewnym stopniu zastąpić tłumaczenie tekstu. Ap 12,1.

⁸⁰ Personifikacja pierwszej wolnej elekcji w Kamieniu pod Warszawą (obecnie Kamionki na Grochowie). Sejm elekcyjny rozpoczął się 6 kwietnia, a skończył 16 maja 1573 r.

⁸¹ Czubek: *quid pacem*. Łk 12,51.

⁸² Czubek: *Monluk*. Jean de Monluc – biskup Walencji, poseł francuski – wytrwale, nie przebierając w środkach, zabiegał o wybór Henryka Walezego na króla Polski. Jak się okazało – skutecznie. Reinhold Hei-

Monliuk⁸²

Omnis homo mendax⁸³, verba, quae loquor, vobis spiritus erat⁸⁴.

Namioth⁸⁵

O quam iucundum est et salutare, fratres habitare in unum⁸⁶!

Gałka⁸⁷

Vos estis sed non omnes⁸⁸; oportet enim scitis in vobis esse quomodo, qui parati sunt manifesti fiant in die illa⁸⁹.

Drag⁹⁰

Ego diruam templum hoc, tribus diebus aliud exornam⁹¹; qui habet sensum, intelligat.

Groth⁹²

Amen dico vobis. Ubicumque predicatum fuerit Evangelium hoc in totum mundum, etiam quod fecerint hic dicitur in memoriam istorum⁹³.

---

denstein, współczesny tym wydarzeniom historyk, stwierdził złośliwie, że gdyby poproszono o złoty most przez Wisłę za elekcję Walezego, to też by obiecał. W roku 1574, kiedy poseł Jacques de la Faye d'Espeisses usiłował wszelkimi sposobami zachować polski tron dla nieobecnego Walezjusza, określenie „młody Monluc” było już synonimem Francuza kłamcy i krętacza. (Vide Maciej Serwański, *Henryk III Walezy w Polsce. Stosunki polsko-francuskie w latach 1566-1576*, Kraków 1976, s. 240).

83 Ps 115,2 (116,11), a także Rz 3,4.

84 Czubek: *spiritus sunt*. J 6,64.

85 *Pars pro toto*, tzn. namiot za senat, bo w namiocie (*vel szopie*) podczas sejmiku elekcyjnego zasiadali senatorowie.

86 Ps 132,1 (133,1).

87 Czubek: *Na namiocie gałka*.

88 Czubek: *Vos estis mundi*. J 13,10.

89 Czubek: *oportet enim scitis in vobis esse, ut qui probati sunt, manifesti...* 1 Kor 11,19.

90 *Pars pro toto* – tu zasiadający w senacie kasztelanowie mniejsi, czyli drażkowi (jako że nie zasiadali na krzesłach, lecz na ławach skleconych z dragów).

91 Czubek: *extruam*. J 2,19.

92 Czubek: *Grochów*. Tu najpewniej kopista, być może Niemiec, pomylił *Groch* i *Groth*. Według objaśnień Czubka (s. 733) Grochowianie to innowiercza szlachta, która w nocy z 10 na 11 maja pod przywództwem kalwina, marszałka koronnego Jana Firleja odjechała z pola elekcyjnego pod Grochów. Wymuszono w ten sposób m.in. zaprzysiężenie przez Monluca aktu tolerancji religijnej (konfederacji warszawskiej). (M. Serwański, *op.cit.*, s. 102.)

93 Czubek: *etiam hoc, quod fecerunt, illic dicitur...* Mt 26,13 oraz Mk 14,9.

Wiechowscy co wiechy za czapkami nosili⁹⁴

Adhuc eis loquentibus venerunt et cum eis turba multa cum gladiis et fustibus⁹⁵ clamantes voce magna: Barabam⁹⁶!

Grotowianie⁹⁷

Dabo vobis os et sapientiam, cui non poterint contradicere neque resistere omnes, qui adversantur vobis⁹⁸.

Utratnicy

Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae⁹⁹.

Scriptores Galicarum furiarum¹⁰⁰

Caeterum etiam si angelus e caelo predicaverit vobis Evangelium, preter id, quod predicavimus vobis, nolite credere¹⁰¹.

Co doma zostali¹⁰²

Cavete, ne quis vos seducet, omnia quod bonum est, tenete¹⁰³.

---

94 W innym paszkwilu *Chojanie*. Wetknięte w czapki świerkowe gałązki stanowiły znak rozpoznawczy zwolenników Walezego (Czubek, s. 729, 750).

95 Mt 26,47.

96 Łk 23,18.

97 Czubek: *Grochowianie* (vide przyp. 92).

98 Czubek: *cui non poterunt contradicere neque resistere omnes, qui adversabuntur vobis*. Łk 21,15.

99 Mt 24,28.

100 Francuscy posłowie i ich polscy stronnicy włożyli dużo wysiłku w przekonanie Polaków, zwłaszcza innowierców, że Walezjusze nie byli sprawcami rzezi hugenotów w noc św. Bartłomieja, tj. z 23 na 24 lipca 1572 r. Guy du Faur de Pibrac napisał memoriał, przedstawiający to wydarzenie jako obronę dworu francuskiego przed hugenockim spiskiem, a na początku lutego 1573 r. w oficynie Mikołaja Szarfenberga Monluc wydrukował oficjalną, usprawiedliwiającą interpretację tego wydarzenia. (M. Serwański, op.cit., s. 73 i n.)

101 Czubek: *Caeterum etiamsi angelus a caelo predicaverit vobis evangelium, preter id, quod predicavimus, nolite credere*. Ga 1,8.

102 W zamieszczonej w sylwie mowie wojewody podolskiego do szwedzkiego króla można znaleźć taką charakterystykę posłujących i nieposłujących na elekcję: „Dwoji ludzie bywają: jedni, którzy wedle opisanego statutu na elekcję jadą. Drudzy, doma zostawszy, gotowego czekają. Jednak jako czy jadą, nic nad to co zostają nie mają. Tak też co zostają, nic tamtych i nikomu nie pokupują” (k. 4v).

103 Czubek: *seducat, omnia probate et quod bonum est...* Mt 24,4.

Co na elekcją jachali

Incidimus in latrones¹⁰⁴; omnes sumus electi, pauci vocati¹⁰⁵.

Galli legati

Haec omnia vobis dabo, si principem nostram elegeritis¹⁰⁶.

Cnotliwi Polacy¹⁰⁷

Pecunia tua sit in perditionem¹⁰⁸.

Łotrowie Polacy

Quicquid ad nos veniet, non eiciam foras¹⁰⁹.

Pan Miecznik¹¹⁰

Porro, cuicumque multum datum est, multum querite ab eo¹¹¹.

Król francuski¹¹²

Deus autem spei impleat vos ex fratre meo omni gaudio in pace credendo in hoc, aut exuberetis in spe, non in ore¹¹³.

---

104 Łk 10,30.

105 Czubek chyba poprawniej: *omnes sumus vocati, pauci vero electi*. Mt 22,14.

106 Czubek: *vobis dabimus*. Mt 4,9.

107 Jan Firlej oskarżył wojewodę sandomierskiego Piotra Zborowskiego, także kalwina, iż wziął on część ze stu tysięcy talarów, którymi Francuzi zjednywali sobie przychylność dla ich kandydata. (M. Serwański, op.cit., s. 70.)

108 Czubek: *Pecunia tua tecum*. Dz 8,20.

109 Czubek: *Quidquid ad nos veniet, non eiciemus foras*. J 6,37.

110 Miecznikiem koronnym (*vel* krakowskim, bo te urzędy wtedy połączono) był Andrzej Zborowski. Wykorzystane przez Czubka rękopisy w bibliotece uniwersytetu warszawskiego oraz bibliotece hrabiów Branickich w Suchej zawierały nazwiska przywoływanych elektorów i dostojników. W wersji Pieniżków nie zamieszczono nazwisk. W niniejszej edycji w objaśnieniach wzięto pod uwagę zarówno ustalenia Czubka, jak i wielotomowy spis urzędników dawnej Polski, wydawane pod redakcją Antoniego Gąsiorowskiego.

111 Czubek: *quaeretur ab eo*. Łk 12,48.

112 Karol IX Walezy, starszy brat Henryka.

113 Czubek: *Deus autem spei impleat vos ex fratre meo omni gaudio non pauce credendo in hoc, ut exuberetis in spe, non in ore*. Rz 15,13.

Arcybiskup¹¹⁴

Creavit dominus Deus hominem malum ad diem iudicii¹¹⁵.

Biskup kujawski¹¹⁶

Exivit homo homini inimicus et seminavit zizanium¹¹⁷.

Biskup krakowski¹¹⁸

In lenitatae spiritus¹¹⁹.

Biskup płocki¹²⁰

Vigilate itaque omni tempore, ut liceat vobis effugere ista omnia, quae futura sunt¹²¹.

Biskup chełmski¹²²

Iam securis est apposita ad radicem¹²³.

Pan krakowski¹²⁴

Quod in aurem locuti estis, predicabitur in tectis¹²⁵.

---

114 Arcybiskupem gnieźnieńskim i prymasem Polski był wtedy Jakub Uchański, natomiast arcybiskupem lwowskim (drugim z arcybiskupów senatorów) – Stanisław Słomowski.

115 2 P 2,9.

116 Inaczej *biskup włocławski*. Był nim Stanisław Karnkowski, zwolennik Walezego. Po ucieczce króla do Francji wspomniany już poseł Jacques'a de la Faye d'Espeisses był przez niego wspomagany tak dalece, że obaj zostali oskarżeni o sfałszowanie listów monarchy. (M. Serwański, op.cit., s. 240.)

117 Czubek: *seminavit zizania*. Mt 13,25.

118 W roku 1573 zmarł Filip Padniewski. Jego następcą został Franciszek Krasiński, który sprawował również urząd podkanclerzego koronnego, zasiadał więc w senacie jako jeden z dziesięciu ministrów. Krasiński był sygnatariuszem aktu konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.).

119 Ga 6,1.

120 Piotr Myszkowski, m.in. mecenas Jana Kochanowskiego.

121 Czubek: *quae ventura sunt*. Łk 21,36.

122 Wojciech Starożrebski Sobiejuski.

123 Czubek: *Securis iam ad radicem posita est*. Mt 3,10; Łk 3,9 (u Czubka błędnie Mk 3,10).

124 Kasztelan krakowski Sebastian Mielecki. Podczas koronacji Walezego wspomógł starania wojewody Jana Firleja i odmówił podania prymasowi korony królewskiej, jeśli elekt nie zaprzysięgnie wyraźnie pokoju między wyznaniem.

125 Mt 10,27.

Wojewoda krakowski¹²⁶

Sine me non potestis quicquam¹²⁷, qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitae¹²⁸.

Wojewoda wileński¹²⁹

Quid vultis mihi dare, et ego vobis Lithwanos tradam¹³⁰.

Wojewoda sendomierski¹³¹

Nisi ego discuram per totum Regnum et vobis mendatia dixero, Gallus non veniet ad nos¹³².

Wojewoda podolski¹³³

Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, sed scimus, quod verum testimonium est eius¹³⁴, sed noluerunt capere verbum eius¹³⁵.

Wojewoda inowłodzki¹³⁶

Beatus tu es, quia caro et sanguis non revellabit tibi sed filius tuus¹³⁷, qui fuit in Gallia¹³⁸.

---

126 Jan Firlej z Dąbrowicy, kalwin, rzecznik małopolskich protestantów. Firlej był jednocześnie marszałkiem koronnym, a z urzędem pierwszego ministra innowiercy chcieli powiązać funkcję interrexa, co miało przeciwważyć wpływy katolików, powołujących na interrexa prymasa Polski. Ambicje wojewody sięgały jednak wyżej, być może nawet korony królewkiej. Firlej był osobistym adwersarzem Piotra Zborowskiego.

127 J 15,5.

128 Czubek: *non ambulat in tenebris, sed habet lumen vitae*. J 8,12.

129 Mikołaj Radziwiłł, zwany Rudym. Jeden z przywódców, obok Jana Chodkiewicza, poselstwa litewskiego.

130 Mt 26,15.

131 Piotr Zborowski, kalwin, przywódca stronnictwa francuskiego.

132 Czubek: *ad vos*. J 16,7.

133 Urząd ten od 15 IX 1569 r. do 11 V 1585 r. sprawował Mikołaj Mielecki, zwolennik Habsburgów. U Czubka jednak figuruje *Jan Mielecki*. Cf. Kazimierz Przyboś, *Urzednicy województwa podolskiego XV-XVIII wieku. Spisy*, Kraków 1994, s. 122.

134 J 21,24.

135 Czubek: *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de illis, et scimus, quod verum est testimonium eius, sed noluerunt capere verbum eius*.

136 To błąd merytoryczny, ponieważ od 1569 roku senatorem był albo kasztelan inowłodzki, albo wojewoda inowrocławski. Jeśli piszącemu chodziło o kasztelana, to w czasie pierwszej elekcji był nim Szymon Szczawiński (*vel* Szubski) z Ozorkowa. W objaśnieniu Czubka znalazł się zapis „Jan Krotowski, wojewoda inowrocławski”. Krotowski od 22 III 1563 r. do 3 III 1578 r. sprawował jednak urząd wojewody inowrocławskiego. Cf. *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI-XVIII wieku. Spisy*, pod red. Andrzeja Gąsiorowskiego, Kórnik 1990, s. 115.

137 W rękopisie Branickich *nisi filius tuus, qui est in Galia*.

138 Mt 16,17.

Wojewoda rawski¹³⁹

Servi in utiles sumus, quod potuimus facere, fecimus¹⁴⁰.

Wojewoda ruski¹⁴¹

Spiritus quidem mortuus est et caro infirma¹⁴².

Starosta żmudzki¹⁴³

Ecce venit hora et Rex scitis traditurus. Ecce appropinquavit, qui Litwanos tradidit¹⁴⁴.

Wojewoda mazowiecki¹⁴⁵

Miseret me tubae propterea quod iam aliquot hebdomadis apud nos et non habent quid aedant¹⁴⁶.

Wojewoda brzeski¹⁴⁷

Aegrotabat etiam autem quidam nomine Lazarus¹⁴⁸.

Wojewoda kijowski¹⁴⁹

Domine etiam si tecum oportuerit mori, non te negabo¹⁵⁰.

---

139 Anzelm Gostomski z Leżenic, jego kwestia u Czubka znalazła się dalej, za wypowiedzią wojewody mazowieckiego.

140 Łk 17,10.

141 Jerzy Jazłowiecki (*vel* Monasterski), podobno jego kandydaturę, jako tzw. Piasta, zgłoszono na sejm elekcyjny. Byłby więc kontrkandydatem Walezego.

142 Mt 26,41.

143 Jan Chodkiewicz.

144 Czubek: *Ecce venit hora et rex Sueciae tradetur in impudens os peccatorum, ecce appropinquabit, qui Lithuanos tradidit*. Mk 14,41.

145 Stanisław Łaski.

146 Czubek: *Miseret me tubae, quoniam aliquot hebdomadas sunt apud nos et non habent, quae edant*. Mt 15,32.

147 Wojewodą brzesko-kujawskim był Jan Służewski. Podczas sejmku konwokacyjnego w lutym 1573 r. Służewski godził zwaśnionych protestantów – Piotra Zborowskiego i Jana Firleja.

148 J 11,1.

149 Konstanty Wasyl Ostrogski, protektor cerkwi ruskiej i przeciwnik postanowień unii lubelskiej. Jego żoną była Zofia z Tarnowskich.

150 Mt 26,35.

Wojewoda sieradzki¹⁵¹

Rex, da mihi portionem substantiae tuae¹⁵², bonum erat nobis, si natus non fuisset homo iste¹⁵³.

Pan Ostafiej¹⁵⁴

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum et in cathedra pestilenciae non sedet¹⁵⁵.

Pan gnieźniński¹⁵⁶

At illi non ausi sunt postea quicumque interragare et obmutuerunt omnes¹⁵⁷.

Pan bełski¹⁵⁸

Dabit quoque fructum suum in tempore suo¹⁵⁹.

Panowie Herbultowie¹⁶⁰

Qui autem volverit animam suam salvam facere, perdet eam¹⁶¹.

Pan przemyski¹⁶²

Et facti sunt ab illa ora amici, sed tamen similitates non cessarent¹⁶³.

---

151 Olbracht Łaski.

152 Łk 15,12.

153 Mt 26,24.

154 Ostafiej Wołowicz, w czasie elekcji piastował godności kasztelana trockiego i podkanclerzego wielkiego koronnego. Był sygnatariuszem aktu konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.).

155 Czubek: *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum et in cathedra pestilenciae non sedet.* Ps 1,1.

156 Kasztelanem gnieźnińskim był Jan Tomicki.

157 Czubek: *At illi non ausi sunt postea interragare quidquam et obmutuerunt omnes.* Łk 20,40.

158 Kasztelan Andrzej Tęczyński.

159 Ps 1,3.

160 Spotykana w języku łacińskim oboczność 'Herbult' do 'Herbur', cf. Pecalides Simon, *Epithalamium in nuptiis ... Joannis Foelicis Herbult de Fulstin ... et ... Elizabetae Zaslavianae de Ostróg...*, Leopoli 1601. Kwestia może dotyczyć na przykład: Stanisława Herburta – kasztelana lwowskiego i starosty samborskiego, Jana Herburta – kasztelana sanockiego i starosty przemyskiego oraz ewentualnie Mikołaja Herburta z Felsztyna.

161 Łk 9,42.

162 Kasztelan Andrzej Wapowski.

163 Czubek: *cesserunt.* Łk 23,12.

Pan Szafraniec¹⁶⁴

Nolite flere super me, sed super vos met ipsos et impleti erant admiratione et stupore¹⁶⁵.

Panowie Ostrorogowie¹⁶⁶

Abi post me, sathana, quia non cupis ea, quae sunt Dei, sed ea quae sunt hominis¹⁶⁷.

Pan starosta radziejowski¹⁶⁸

Velle quod meum est, sed perficere non invenio¹⁶⁹.

Panowie z Górki¹⁷⁰

Audi quid egisti dicant¹⁷¹; ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem¹⁷².

Pan lubelski¹⁷³

Huic mandes, si quid curatum esse velles¹⁷⁴.

---

164 Stanisław Szafraniec, kasztelan biecki, jeden z protestanckich przywódców szlachty małopolskiej, współtwórca konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.).

165 Dz 3,10.

166 Zagadkowe, bo Waclaw Ostroróg, kasztelan kaliski, zmarł w 1527 r.; Jakub Ostroróg, starosta wielkopolski i protektor braci czeskich, zmarł w 1568 r.; natomiast Jan Ostroróg, wojewoda poznański od 1611 r., w czasie elekcji Walezego miał dopiero osiem lat.

167 Czubek: *Abi post me, satanas, quia non sapis ea, quae sunt Dei, sed ea quae sunt hominum*. Mt 16,23.

168 Rafał Leszczyński, arianin, protektor braci czeskich.

169 Czubek: *velle quidem*. Rz 7,18.

170 Bracia: Łukasz III Górka, protestant, wojewoda poznański, zmarł jeszcze przed sejmem konwokacyjnym w styczniu 1573 r.; Andrzej II Górka, w czasie elekcji był kasztelanem międzyrzeckim; Stanisław Górka, ostatni z rodu.

171 Czubek: *Audis, quid isti dicunt*. Mt 27,13.

172 Ps 8,3.

173 Kasztelanem lubelskim był Stanisław Słupecki.

174 Czubek: *Huic mandes, si quid recte curatum velis*.

Starosta warszawski¹⁷⁵

Mactate nobis vitulum bene saginatum¹⁷⁶, propinate mihi ex optimo genere Malmatici¹⁷⁷.

Kanclerz¹⁷⁸

Cecus sedebat iuxta viam mendicans¹⁷⁹.

Książę słuckie¹⁸⁰

Difficile est eos, qui fiduciam habent in pecunis, Senatam Regni ingredi¹⁸¹.

Pan żarnowski¹⁸²

Qui scrutatur majestatem, opprimitur a gloria¹⁸³.

Pan radomski¹⁸⁴

Et miserunt sortem super vestimenta eius¹⁸⁵.

Pan małogoski¹⁸⁶

Ecce homo¹⁸⁷.

---

175 W rękopisach zamiennie z *kasztelan czerski*, ponieważ Zygmunt Wolski, był też starostą lanckorońskim i kasztelanem czerskim. Podpisał akt konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.). W objaśnieniu Czubka to Mikołaj Wolski.

176 Łk 15,23.

177 Czubek: *Malvatici*.

178 Kanclerz wielki koronny to Walenty Dembiński; Mikołaj Radziwiłł „Rudy” – kanclerz wielki litewski, był wtedy jednocześnie wojewodą wileńskim i jako taki właśnie pojawia się w dialogu.

179 Łk 18,35 oraz Mk 10,46.

180 Jerzy Olelkowicz, starosta bobrujski.

181 Czubek: *Quam difficile*. Mk 10,23.

182 Kasztelanem żarnowskim był Jan Sieniński.

183 Czubek: *opprimetur a gloria*. Prz 25,27.

184 Kasztelanem radomskim był Jan Tarło, sygnatariusz aktu konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.).

185 Mt 7,35.

186 Kasztelan małogoski to Krzysztof Lanckoroński (Włodzisławski), kalwin.

187 J 19,5.

Czarnkowski comendator¹⁸⁸

Num sedet inter prophetas?¹⁸⁹

Pan przemyski¹⁹⁰

Ecce sanus factus es¹⁹¹, ne postea pecces.

Pan sandomierski¹⁹²

Nonne ego vos ellegi duodecem et unus ex vobis diabolus est¹⁹³?

Pan Czirkowski¹⁹⁴

Et Joannes erat plenus erat (!) fiducia¹⁹⁵.

Sarosta sandomierski¹⁹⁶

Viriliter age et confortabitur cor tuum¹⁹⁷.

Stani [?] kazimierski¹⁹⁸

Et non delebo nomen eius de libro vitae¹⁹⁹.

---

188 Stanisław Sędziwój Czarnkowski, referendarz koronny, zwolennik Ernesta Habsburga. Po elekcji Walezego miał się on różnych sposobów, by nie dopuścić do objęcia przezeń polskiego tronu: słał listy do Anny Jagiellonki, chcąc jej wyperswadować małżeństwo z rozpustnym Francuzem, a Maksymilianowi II Habsburgowi doradzał nieprzepuszczanie króla elekta przez ziemie cesarskie.

189 Czubek: *Num Saul inter prophetas?* I Krl 10,11 oraz 19,24.

190 Kasztelanem przemyskim był Andrzej Wapowski. Tu różnica w treści: u Czubka tę samą kwestię wyowiada kasztelan śremski Wojciech Sędziwój Czarnkowski, który był też starostą generalnym wielkopolskim. Wspierał on radą Monluca przy kaptowaniu zwolenników Henryka Walezego.

191 J 5,14.

192 Kasztelanem sandomierskim był Hieronim Ossoliński.

193 J 6,71.

194 Stanisław Cikowski, podkomorzy krakowski, jeden z sygnatariuszy aktu konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.).

195 Czubek: *Et Ioannes erat stans sub cruce.* J 19,26.

196 Andrzej Firlej z Dąbrowicy, brat Jana – cf. przyp. 126.

197 Ps 26,14.

198 Najprawdopodobniej pomyłka kopisty, który zapisał *stani* zamiast *staro*. U Czubka *Johann Fierlej, starosta kazimierski*. Starostą kazimierskim w czasie elekcji Walezego był jednak Mikołaj Firlej, syn Jana.

199 Czubek: *Et non delebo nomen eius de libro vitae (si modo non pochlebstwo)*. Ap 3,5.

Stani [?] bełski²⁰⁰

Et dedit illi tempus, ut respiscat a scortacione sua, nec respipivit²⁰¹.

Stan [?] małochowski²⁰²

Mulier non novi illum²⁰³.

Nominaci²⁰⁴

Exibant autem a multis demonia clamata et dicentia: „pan Gawecki, król Polski”!²⁰⁵

Jedni²⁰⁶

Domine nunc patimur, responde pro nobis²⁰⁷.

Drudzy

Expectantes expectavimus dominum²⁰⁸.

Litwa

Domine, remitte illis nesciunt, quid faciunt²⁰⁹.

---

200 Starostą bełskim był Jan Zamojski.

201 Czubek: *ut respiceret*. Koh 17,3.

202 W objaśnieniu Czubka to Piotr Kłoczewski, starosta małogoski.

203 Łk 22,57.

204 Czubek: *Nominatim mianowanie*.

205 Łk 4,41. U Czubka *pan Gawendski*. Gaweccy to jedna z ponad dwustu rodzin szlacheckich, używających herbu Lis. Tu albo karykaturalny przykład tzw. Piasta, czyli kandydującego do tronu przeciętnego polskiego szlachcica, albo zwrócenie uwagi na przebiegłość kandydata przez przypisanie go do rodziny herbowej Lisów.

206 Czubek: *Alii*.

207 Czubek: *vim patimur*. Iz 38,14.

208 Czubek: *expectavi*. Ps 39,1.

209 Czubek: *nesciunt enim*. Łk 23,34.

Pan zawichorski²¹⁰

Priusque Gallus cantet, ter me negabis²¹¹.

Król ellectus²¹²

Omnis plantacio, quam non plantavit pater eradicabitur²¹³.

Pani stara Zborowska²¹⁴

Dic, Rex, ut sedeant filii mei, ad dexteram alii, vero ad sinistram²¹⁵.

Matka królewska²¹⁶

Nescitis, quid petitis, potestis bibere poculum²¹⁷.

Królewna²¹⁸

Magnificat anima mea dominum²¹⁹.

Pani stara²²⁰

Et quomodo hoc fiet, cum iam quinquageneraria est²²¹.

---

210 Według Jana Czubka to Mikołaj Ligęza, kasztelan zawichojski. W rękopisie Pieniążków najpewniej literówka *r* zamiast *w*.

211 Czubek: *Priusquam Galus cantabit*. Mt 26,34.

212 Henryk Walezy nie był obecny w Polsce podczas elekcji.

213 Czubek: *pater meus coelestis, eradicabitur*. Mt 15,13.

214 Anna Zborowska z Konarskich. U Czubka *Matka panów Zborowskich*.

215 Czubek: *alii ad dexteram, alii ad sinistram*. Mt 20,21.

216 Królowa Francji, Katarzyna Medycejska. U Czubka *Królowa stara francuska*.

217 Mt 20,22.

218 Anna Jagiellonka, zwolenniczka kontrreformacji, sprzyjała Walezemu, nie tyle mając nadzieję na zamążpójcie (w czasie elekcji miała już 49 lat), ile licząc raczej na antyprotestancką politykę nowego króla. U Czubka *Królewna Anna*.

219 Łk 1,36.

220 Czubek: *Panie stare*. Jeśli zachować liczbę pojedynczą, to byłaby to znowu kwestia Anny Zborowskiej.

221 Czubek: *quoniam quinquageneraria est*. Łk 1,36.

Fraucymer

Erant autem decem, alie fatuae²²² quaedam incredibiles, nisi misero in latus eius in annum et digitos in vulnera non credam²²³.

Gdańszczanie

Nos nescimus Regem nisi Ceasarem²²⁴.

Pan gdański²²⁵

Et precepit nobis, ut predicaremus populo ac testificaremur, quod ipse sit ille qui venturus est²²⁶.

Samuel Zborowski

Nolo respondere stulte secundum stultitiam eius ne videatur sapiens sibi²²⁷.

Jordan Spytek

Introivit autem satanas in Judeam²²⁸.

Prokop Pieniążek²²⁹

Accipiens autem gladium voluit amputare auriculam eius²³⁰.

---

222 Mt 25,2. Ten fragment wygłaszają w edycji Czubka dwórki, natomiast dalszą część wypowiedzi edytor wydzielił i przypisał *Quidam incerdulus*.

223 Czubek: *in vulnera clavorum, non credam*. J 20,25.

224 J 19,15.

225 Kasztelanem gdańskim był Jan Kostka, sygnatariusz aktu konfederacji warszawskiej (28 I 1573 r.).

226 Czubek: *ac testificaremus*. Dz 10,42.

227 Czubek: *Noli respondere stulto secundum stultitiam suam*. Prz 26,4.

228 Łk 22,3.

229 Ponieważ rękopis darowano Prokopowi Pieniążkowi, włączono go do kręgu postaci świata przedstawionego. W edycji Czubka brak i tej postaci, i jej kwestii.

230 Mt 26,51.

Cesarz²³¹

Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis²³².

Turek²³³

Circuit leo querens quem devoret²³⁴.

Moskwa²³⁵

Sinite crescere usque ad messem²³⁶.

Rzesza

Quam diu autem abutimini patientia nostra²³⁷?

Król duński²³⁸

Quis est hic, qui nobis imperat et potestatem habet super aquas²³⁹?

Król szwedzki²⁴⁰

Amen dico vobis non preteriisset aetas haec, antequam omnia impleta fuissent²⁴¹.

---

231 Maksymilian II Habsburg, ojciec księcia Ernesta, rywalizującego o polski tron z Henrykiem Walezym.

232 Za 13,7.

233 Przedstawiciel Turcji nie pojawił się podczas obrad sejmowych. Dopiero cztery dni po elekcji Walezego przybył do Polski poseł sultański z wyrazami zadowolenia z wyboru Francuza. (Serwański, s. 115-116.)

234 Czubek: *Circuit leo rugiens, quem devoret, quaerens*. I P 5,8.

235 Car Iwan IV był kandydatem do polskiego tronu, ale nie przysłał posłów na sejm elekcyjny.

236 Czubek: *Sinite crescere zizania usque ad messem*. Mt 13,30.

237 Cicero in Cat. 1,1.

238 Fryderyk II Oldenburg, król Danii i Norwegii, syn Christiana III i Doroty Saskiej.

239 Łk 8,25.

240 Jan III Waza, spowinowacony z Jagiellonami przez żonę Katarzynę Jagiellonkę, siostrę Zygmunta Augusta.

241 Łk 21,32.

Papież²⁴²

Et letata est mulier sanguine sanctorum ebria et sanguine martirum e ceso²⁴³.

Plebs²⁴⁴

Durus erit hic sermo, quomodo poterint eum intelligere populi²⁴⁵.

Prusy²⁴⁶

Factae sunt nuptiae regis propter delicta Poloniae²⁴⁷.

Posłowie do Francyjej²⁴⁸

Ite in orbem universum²⁴⁹; ibant, dum potuerant et ubi non potuerant, ibi stabant.

Pan wojnicki²⁵⁰

Volo, Caesar, ut ubi ego, sum et ibi sis mecum²⁵¹.

---

242 Grzegorz XIII, Ugo Boncompagni.

243 Czubek: *Et laetata est mulier ebria de sanguine sanctorum et sanguine martyrum Iesu*. Ap 17,6.

244 Czubek: *Pospółstwo polskie*.

245 Czubek: *Durus erit hic sermo, quis poterit hic illum intelligere*. J 6,61.

246 Czubek: *Prusowie*.

247 Czubek: *Nuptiae factae sunt etc. Propter delicta populi Polonici*. J 2,1 oraz Ez 20,26.

248 Do oficjalnej delegacji sejmowej, która miała powiadomić Francuzów o wyborze Henryka, wybrano 13 osób: bpa poznańskiego Adama Konarskiego, wojewodę sieradzkiego Olbrachta Łaskiego, kasztelana wojnickiego Jana Tęczyńskiego, kasztelana gnieźnieńskiego Jana Tomickiego, kasztelana międzyrzeckiego Andrzeja Górkę, kasztelana sanockiego Jana Herburta, kasztelana raciąskiego Stanisława Kryskę, marszałka nadwornego litewskiego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, starostę bełskiego Jana Zamojskiego, starostę kazimierskiego Mikołaja Firlaja, starostę odolanowskiego Jana Zborowskiego, starostę trockiego kniazia Aleksandra Fryderyka Prońskiego oraz kanonika poznańskiego Mikołaja Tomickiego. (M. Serwański, op.cit., s. 109.)

249 Mk 16,15.

250 Kasztelanem wojnickim, jednym z kasztelanów mniejszych (drązkowych), był wtedy Jan Tęczyński.

251 Czubek: *et illi sint mecum*. J 17,24.

Drudzy kolegowie

Fiat voluntas tua, Domine, sicut in missa, ita et in miseria²⁵².

Biegunowie. Starosta krzepicki²⁵³

Ibant et nemo mittebat illos²⁵⁴.

Przeclawski²⁵⁵

Amicae, ad quod huc intrasti habens vestem nuptialem²⁵⁶?

Pan czechowski²⁵⁷

Rex, memento mei dum veneris in Poloniam²⁵⁸.

---

252 W edycji Czubka tu odniesienie do poczynań cesarskich: *sicut in Nissa, ita et in Misnia*. Kasztelan wojnicki Jan Tęczyński chciał zawieźć do Francji wiadomość o elekcji przed poselstwem sejmowym, nie otrzymał jednak cesarskiego paszportu i po długim oczekiwaniu w Nysie zawrócił do Polski. W ten sam sposób cesarz usiłował potraktować oficjalne polskie poselstwo, które na jego pozwolenie czekało w Lipsku kilka dni. (M. Serwański, op.cit., s. 117-119) – Mt 6,10.

253 Czubek: *Biegunowie. Wolski, starosta krzepicki, Leśniowski*. Starosta krzepicki Mikołaj Wolski wraz z Marcinem Leśniowskim z Obór wyruszył prywatnie do Francji, aby powiadomić o wyborze Henryka na króla. Niewykluczone, że owych gońców (biegunów) wysłała niecierpliwiąca się Anna Jagiellonka. (M. Serwański, op.cit., s. 113.)

254 Czubek: *et nemo miserat eos*. Jr 14,15.

255 Konrad Krupka Przeclawski, kalwin, sekretarz Piotra Zborowskiego. Posłując do Walezego, dotarł aż do oblężonego La Rochelle, gdzie zabiegał m.in. o odstąpienie wojsk królewskich od twierdzy. Przed i po elekcji starał się wprowadzić do dokumentów elekcyjnych (tzw. *Postulata polonica*) zapisy, poprawiające sytuację francuskich hugenotów.

256 Mt 22,12.

257 Kasztelanem czechowskim był wtedy Hieronim Mielecki. W wydaniu Czubka brak tej postaci i jej kwestii.

258 Łk 23,42.

259 Właściwie najaktywniej o formalne zagwarantowanie tolerancji religijnej we Francji zabiegali hugenoci znajdujący się na terenach niemieckich. Polskie poselstwo sejmowe było w tej sprawie indagowane we Frankfurcie nad Menem, Moguncji, a nawet jeszcze w Metz. Poza Krupką Przeclawskim adwokatami francuskich innowierców stali się wtenczas Jan Tomicki i Andrzej Górka. (M. Serwański, op.cit., s. 117-120.)

Exulles Galli ad Poloniam²⁵⁹

Et propterea misit Deus vobis spiritum illusionis, ut credatis mendatio et iudicemini omnes, qui non creditis veritati, sed aprobavistis iniusticiam²⁶⁰.

Autor

A diuro vos propter dominum, ut recitetur haec epistola, omnibus sanctis fratribus²⁶¹.

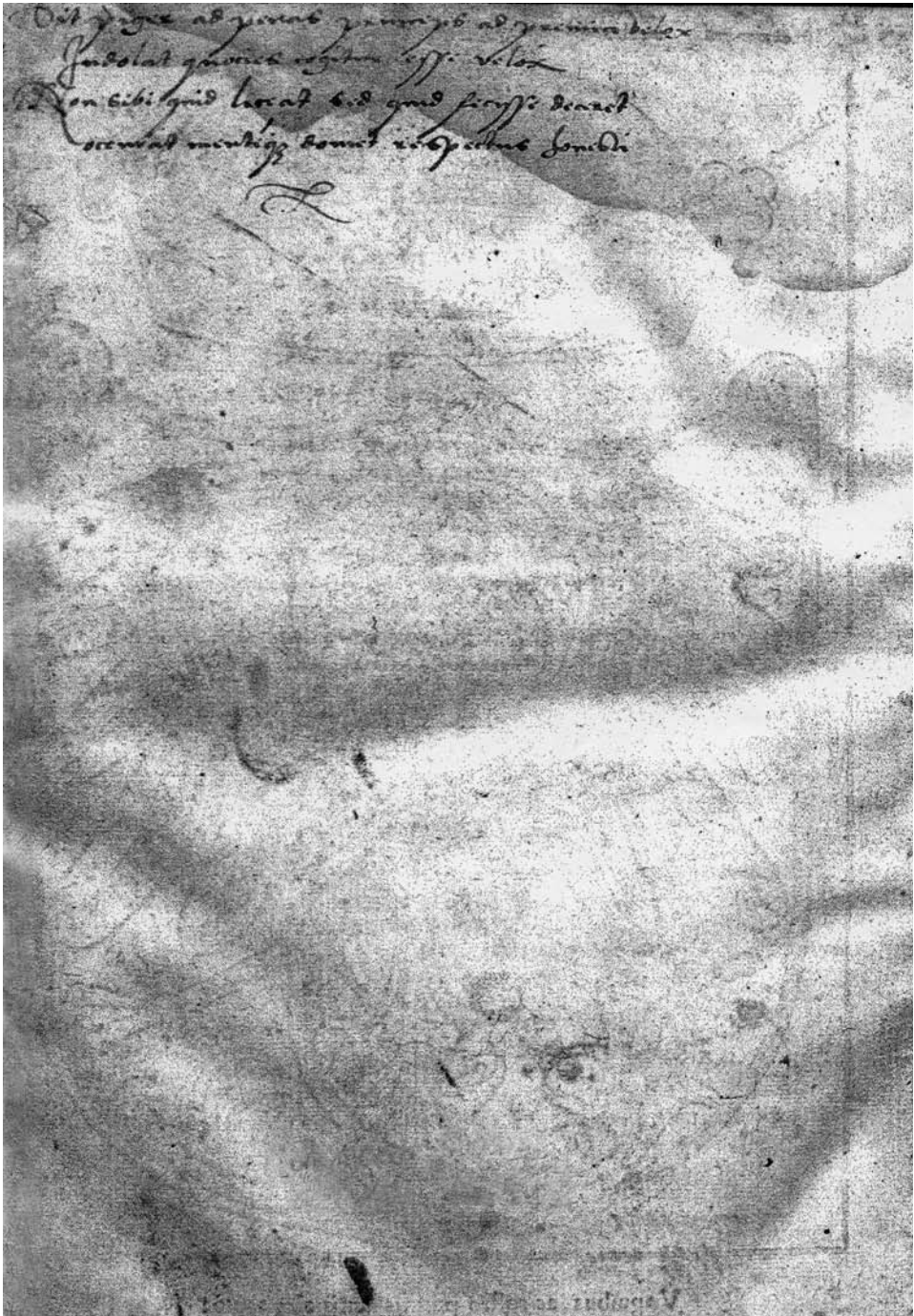
²⁶⁰ Czubek: *Et propterea misit vobis Deus efficaciam illusionis, ut credatis mendacio et iudicemini omnes, qui non credidistis veritati, sed approbastis iniustitiam.* Rdz 6,13.

²⁶¹ Rz 9,1.

Edycje i opracowania wykorzystane w niniejszym wydaniu

- Besala Jerzy, *Stanisław Żółkiewski*, Warszawa 1988.
- Brückner Aleksander, *Źródła do dziejów literatury i oświaty polskiej. VI. Wiersze zbieranej drużyny*, „Biblioteka Warszawska” 1893, t. 4, s. 409-439.
- Czubek Jan, *Pisma polityczne z czasów pierwszego bezkrólewia*, Kraków 1906.
- Grzybowski Stanisław, *Henryk Walezy*, Wrocław 1985.
- Grzybowski Stanisław, *Jan Zamoyski*, Warszawa 1994.
- Historia sejmu polskiego*, t. 1, *Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej*, pod red. Jerzego Michalskiego, Warszawa 1984.
- Hojdis Bogdan, *Ach niestety na tuza z krolem... – polska wierszowana satyra polityczna z 1584 roku*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka” t. 23 (1996).
- Hojdis Bogdan, *O powabie i marności tego świata rymów kilka z XVI-wiecznej sylwy*, w: *Ad perpetuam rei memoriam. Profesorowi Ryszardowi Rzepce z okazji 65. urodzin*, Poznań 2005.
- Hojdis Bogdan, *Rękopis rodziny Pięiążków ze Skrzydlnej*, w: *Książka na przełomie średnio-wieczna i odrodzenia*, pod red. Małgorzaty A. Quinkenstein, Kórnik 2006, s. 73-94.
- Nowak-Dłużewski Juliusz, *Okolicznościowa poezja polityczna w Polsce*, t. 2, *Pierwsi królowie elekcyjni*, Warszawa 1969.
- Ossoliński Zbigniew, *Pamiętnik*, oprac. Józef Długosz, Warszawa 1983.
- Pamiętki do życia i sprawy Samuela i Krzysztofa Zborowskich...*, wyd. Żegota Pauli, Lwów 1846.
- Poeci renesansu*, oprac. Jadwiga Sokołowska, Warszawa 1959, s. 146-148
- Serwański Maciej, *Henryk III Walezy w Polsce. Stosunki polsko-francuskie w latach 1566-1576*, Kraków 1976.
- Staropolska poezja ziemiańska*, oprac. Janusz Gruchała i Stanisław Grzeszczuk, Warszawa 1988, s. 89-91.
- Śliwiński Artur, *Stefan Batory*, Warszawa 1922.
- Urok wsi i życia ziemiankiego w poezji staropolskiej*, oprac. Stanisław Kot, Warszawa 1937, s. 35-37

Podobizna rękopisu

Dopisek na ostatniej składce druku Jakuba Przyłuskiego *Leges seu Statuta ac Privilegia Regni Poloniae...* [Kraków 1553]

Sigismundus Rex

Magnificis et generosis Episcopi Jordan de Zaklicim, Castellano
Sandomirien. Rectoribus Camerarumque Valentino Cambijan
Sij Sandogor, Georgius Czestochonij, Joanni Bonar de Balige
Buzen Castellanus magno Procuratori dicitur etiam Crispus
Kobylonij, Joanni de Ogusfimo Regni nostri Castellano, etiam
gnati officiarumque Lufforien, Sandogor, Olsternij, Crispus
et buramarcus Crispus Marciano Chelmski, Crispus
de Jakubowssij notariis tenentibus Crispus Stanislas Bonar de
Balige Buzen Crispus Sincere et fidelibus dilectis, gratia
stream Regiam. Magni et Grati. Sincere et fideles nobis dilecti
Intelligimus ortas esse contrarios occasione limitu in
bona mea Regia villarum parus kaszina, parus Alfgana,
maioris mfgana et Loffowka tenuta et Guosonia Jo
annis Arcopy, et Crispus, Pyenjaszkow de Czuzlowa et
una et hereditaria villa maioris kaszina Guosonia Lue
rini Crispus Joannis Crispus Njaujencowskis et alia
partibus quas quibus differentias nos componi et complacari
volentes. S. et P. vestris quarum fidei et in rebus aforatis
lecturitate propositum habemus, id negotium committimus
Commissariis et quibus Mandantes ut aliquo certo die et
tempore Competenti simul ad loca differentiarum Conve
niant. Veritasque ad sui partem partibus quarum inter
auditis eorum proponentibus et responsis ad hoc et ipsa de
habetur examinata eorum veritate ad plenum regnum
accepto tunc simul fidei regnum P. opus fuerit sufficienti

Testimonio. medio ipsorum Corporali Juramento bene
ipse a bonis nris vobis distinguere et diffinitio ut
vobis et alijs signis metantibus circa talia fieri
solent ead. consignari. In quo conscientias. S. et. F. vobis
vestram orationis esse volumus faceret in sup. q. 9. q. 10
qui pmissis decernunt a vobis firmata observari
omnes duorum absentia vobis no. obstantibus
qua cura aliter no. factura. Dat. Cur. die X^{ma}
Junij. Anno dⁿⁱ M. D. L. X. Regni nri anno XXX

Comissio dⁿⁱ
et alij propria.

Augustus

Jencoso Joanni Pyenyazoh de Czuzlowa fidei. dⁿⁱ
gram nram. Insuper fidei dⁿⁱ. Designavit certos com
missarios nros ad faciendos et constituendos limites
bonorum nrorum Regium vobis villarum parum Kassinia parum
Mefana maioris Mefana et Lofsonka. Runtur P. tunc
et Inosorum Quoropi et Gofori Pyenyastkow sum germani
norum et una et hereditationem villam maioris Kassinia
Goncosow Senaim, Gofori, Joannis, Petrusi Nyem
rowstus et alia vobis. Et qui in Constitutione he
mitur eorum et bonorum occurrunt parum a villis
tunc hereditariis vobis parum Dobu, Gussowicz nona
ad quem parum et appertinet limites vobis terminari
debent Mandat. P. tunc et ad Comissarij nri ad hunc locum

Presenti coram vobis comparat pariter bonorum omnium
officium attendit, deo gratia nra aliter no factura
Acto crast die xiii Junij anni dñi M D L IX°
Regni nri Anno XXX°

Ad propm sac
Rmhs Mandati

In Comitibus. d. 1582

Responsum Regium. nuntius nostris.

Non sum incolae, sed homo liber natus, neq; antequam
in has terras veni mihi uictus et amictus defuit, li-
bertatem meam ergo amo, et conseruabo Deo volente
in Regem vestrum sum electus vobis postulanti-
bus, et instantibus hic coeni, per vos capiti meo: Corona
est mi posita, Sum igitur Rex vester, Non fictus
neq; fictus, Volo regnare et imperare non feram
ut quis mihi imperet. Custodes libertatis v're estis
Non tamen vos volo pedagogos meos fieri Senato-
rumq; morum. Custodes ita vestram libertatem
satis, ne hec libertas vestra inabusum vertatur.

Littere Regis Suetiae post captā Naruā
in d. 1582

Ioannes Tertius Dei gratia Suecorū, Gottorū, Vanda-
lorum Rex, magnus Princeps Finlandiæ, Caroliæ, In-
gricæ et Silesiæ, Rothinorū, Estoniæq; Quioni Dux:
ad Serenissimo Principi Dno Stephano eadē gratia
Regis Poloniæ, Magni Duci Lituaniæ, Russiæ, Prusie
Masoniæ, Samogitiæ, Nec nō Principi Transilvaniæ
affini nobis dilecto. Salutem atq; bonitatis incre-
mentū. Serenissimo Principi affinis dilecte. Quem
admodū Serenitas vestra, per priore legatū inquisi-
tū a nobis ad miras usq; postulauit. Sic etiam ad
eū hoc posteriore intellegimus. S. V. in eodem proposito

iniquissimo pertinaciter perseverare quod merito mirari
satis non possumus, cum illud non modo contra hoc quod inter
nos est amicitiae vinculum, sed etiam contra omnem iniustitiam
et aequitatem atque merita nostra. Petit enim a nobis S. V.
duratim Estoniae quem partim a Moscorum tyrannide, magnis cum
sumptibus defendimus, partim etiam ipsi hosti eripimus quod
iure ad remanere preter nos spectat, quod si opus fuerit
diplomatum demonstrari potest. Cum autem dictis legatis S. V.
responsum absolutum dederimus unde S. V. mente nostram
intelligere potest, non ducimus necessarium illud si forte re-
tere, praesertim cum eorum simus animo et erimus, quod quidem
S. V. sibi omnino persuadere quandoquidem causa nostra
aequissima sit, et ipsa iniusticia vitatur. Intelligimus ple-
ta aliquos esse, qui negligentia nobis exprobrat, ideo qui
legatos nostros ad pacificationem illam non miserimus. Quan-
do autem nos illud fecerimus, qui non modo probris, aut
causis a S. V. in tempore de conventionem illa inter
S. V. et noscum, quatuor utriusque nostrum hostis erat
communis certior facti fuimus. Sed ne cogitatione super-
sumus de pace aliqua cum dicto Mosco menanda, priusquam
is cum diuino auxilio volens volens tum nos pro S. V.
voluntati satis fecisset, quemadmodum haec de re men-
tem nostram etiam animus. Videbamus cum in tempore
esse non cum hoste paciscerem, qui amplius nobis resistere
refristeret non potuisset, si S. V. constanter nobis bellum
bellum continuisset. Sed potius ut nostra fortuna contra
nossem existeremus, donec ipsum terris, atque prociis con-
tum nobis vel subiectum imperio non triennali, vel de-
cennali, sed perpetua pace firmi posset. Neque est qui po-
tet. S. V. femtere nos, quod ad dictam pacem
non meminimus obligauerimus, quid enim illic faceret cum vi-
uimus contrarius nobis extiterit, quam bona aut hac ra-
tione sibi famul, suae, ut in termini de expectatione nostra, atque

S. C. O. promissione tacuimus consuluerit. S. C. O. ui:
deat. quod aut scribit ex parte nostra talia a tergo
S. C. O. esse profecta, qualia etiam conuincissimus
rectissimam licet necessitudine diuertere solet, qua
si uero antea tu scriptis, tu p. proprios legatos
S. C. O. no significauerimus omnia fore occupant
nosq; illa retinere uolle, atq; defendere que ab
hoste occuparemus. Sciat p. terea S. C. O. nos no
atergo, sed an no claudesim, sed a parte hostium
nostrum aggressum esse, ipsiq; arces et munitiones
eripuisse. Neq; Plescouia ta a directo inter Mo:
scouia, et Nouogandiam et Narua sita erat, ut
non potuisset Malcus si ausus fuisset cu ho ex:
ercitu eo puenire, uel etiam quasi no antea cu
exercitu nro obsideretur. Et si uol omnes in
Linonia arces a Mosco occupari potuissemus
no esset uot S. C. O. uel cuiq; mortali uis
facti ratione aliqua teneremus reddere. Hec
cum ita sit. S. C. O. serio cohortamur, ut in
postera, ab eiusmodi iniquissima postulatione
que p. se absurda est, et iniqua abstineat.
Maxima certe est iniuria, qua hactenus ta
a S. C. O. qua statibus Polonicis sumus affe:
cti, et adhuc afficimur, que et Deo et homini:
bus, non potest maxime no displicere. Esset
igitur nunc tempus ut aliquando quietaremur
no ulterius aliquo modo iniuria afficeremur.
Et quamuis satis uidemus S. C. O. nos regnaq;
nostra paruifacere, uidebitis tu minus uros no
multum timere. Si aut. S. C. O. face et ambitia

nobilium adhuc colere velit, procuret ut nobis satisfaciat
de quo nobis p[er] br[ati]as aut nuntium denuntiari faciat.
Quod nisi fiet, no[n] est, quisq[ue] miretur, nos ea media, que
pro merito deest tentaturos esse. S. C. bene va.
leat. Ex arce n[ost]ra Upsalia VIII Julij Anno.
1651. M. D. LXXII.

Ioannes R. S. H.

Littere Regine Suetia

Caterina Dei gra Suecoru[m] Gothoru[m] Vandaloru[m]
de Regna Magna Princeps Amilandia Carulia, In-
gria, et Solenia Rutenoria Estonia Luonia Dux
Nata Polonia, Princeps magniq[ue] Ducatus Lituania
Hares. Serenissimo principi Dno Stephano ca-
gra Regi Polonia, magno Duci Lituania Russia
Prussia, Masovia Samogitia, et nec no[n] Principi
Transilvania, affini n[ost]ro charissimo, Salutis et felicit-
tis incrementum. Serenissime p[er]ceptis affinis charis-
sime. Quandoquidem legatus S. C. magnificus
christophorus Warsaviicus ad nos br[ati]as, a S. C.
attulit, nolimus ipsu[m] Imo br[ati]as n[ost]ras reverti. Quod aut
scribit S. C. nostraru[m] esse paratu[m] persuadere Se-
renissimo coniugi n[ost]ro, ut se se postulatiom[i] S. C.
facile prebeat, atq[ue] legationibus locu[m] concordat. Con-
solentur certe sperimus. q[uod] causa eiusmodi non sic
est S. C. gratificari possimus, Scimus enim S. R.
m[er]ita ten[er]e coniugi n[ost]ro charissimu[m] semp[er] erga S. C.
Regnu[m] Polonia, qua[m] optime fuisse animatu[m], ita ut
n[ost]ra p[er]suasione ne ad minima quid[am] indigere visus est

quo. S. C. U. ad gratificaretur, cum nulla nisi equa
et iuxta quantum vis factu difficilia a S. C. U.
peterentur. Nunc vero cum intelligamus S. C. U.
a S. C. U. sereno coniuge nostro charissimo
et quidem minatiter postulare, eiusmodi que
ad detrimentum sue Matris atq; liberorum
tam, pterea regnoru moru iactura versus qua
irone in animum nrm inducere possimus, illud
ut faciamus certe non videmus. Quia ppter
oros. S. C. U. excusatum habeat, si in tali ne:
gohio et peticioni S. C. U. de nobis et nostro ip:
sis desiderio satisfacere no possimus. Optamus
in ut S. C. U. ad equiora consilia redeat,
quo facilis negotio. S. C. U. remouere ualde
amus. Interim S. C. U. bene ualere cupimus.
Ite ecce ma C. U. salua s. q. Iulij. A. M. D.
LXXII.

S. C. U. Soror et affinis beneuola

Catemia Reg: Suetia

Prsemowa P. Woiemodj Podolskie do Krolia

Oswiezonj m. Krolia Spodzianam sie iust. pess. nabids taino
w. K. m. Guiczaj tej Coronj, gdi Regnu uacat, et ad li:
beram electionem proceditur. Dwoj ludzie omnia, iednoj
warszj w dlo ofiessonia Statutu na Elochaj iadny Dru
kij doma gystarstwj gotowcy czelacia, sednah iadny czj
iadny, niej nad to ofo gystnia, niemcia, Tak wof ofo
gystnia, niej tantim ij m'komu niepokupnia, O tof wite

pręste gąsij, które iako się toczy, niezda, że jakżebyna pęsto-
 minacz, to kilku iakimem był wolusnie kus drugich. Jalon wół
 ego duma Jęstaia, a gotonogo patpa, polęcięj się mogą. Do-
 acjęm na miejsku Eleckje najnacjomim był, iednak dicta pętia
 mea (Cuius me ne nunc pudet nec fūget) Bom ia (biel-
 rżekę) prowie Znadobnienia Bęzgo dal tam kędysi rozumia
 naposłękownięj Kęci pęstolęcięj a oisęsmie hęj, na ten gęst, nę
 rogatus, neqz conductus, aut spē turpis alicuius lucri alle-
 ctus. Pęstsi tam do tad jękię rżęcięj ij odprawij tegę jęstę
 bonalię domi et intra parietes meos ne contini. P. Bęgę
 eximę pęstęm sęj. Tęraf gędi jęst fata nam dęlij, a fata
 Jowię nę illud Itęmicię, sed diuinę prouidentię, jęst, redę
 lem do diebie Jęma nę Bęgo, Napęstę congratulor pętię
 meę, Je wtakieię bęstij na na, gęst pęstęlo, letęrogęm ia (Con-
 męti kęstęs sunt) klędł pęstęm jęst pęstęm Morarę dom
 Chęstianitę. Nęmę accędo ku. U. K. M. nę coactę
 sed ut liber, wđtero rękę tobie iako wóliowij, a Jęma memę
 Galuę. Wicęj się Jęmowę ma, na ten gęst ręstępęgę,
 męnięstę jęstęstę, gędię iako miler dęm et seruum. Takę
 bęst nęodęstęj kę comparatęj mogą ręstęmę, miler Regę
 et subditum, rżęstęj nęstęm jęstęstę. A jęst to kęstęstę
 Jęmęgo o sęobłęwęgo pęstęstęmę męstę Bęgę. W. K. M. pęstę
 slo. Temęs Jęmęmę am komu męmę. W. K. M. gę
 pęstęmęmę bęndęgę tęm mę to ad dęmę ręstę, Bęstęstę, igę
 et uero cultę, firmę emmę, sęst pęstęstę ręstęmę, et Regę
 uero męuocęto Bęj: Jęst mę. pęstęmę Jęstęstę Ręstę Co
 romę, pęstęstęstę a iako bręcię męj. W. K. M. pęstę
 Jęmę, rękę Galuę, W. K. M. w Jęmęmęstę od dęmęstę,
 kęstęstę Jęstęstęstę gęstęstę do sęstę rżęcię pęstęstęstęstę,
 jęstę Jęmę męstęstęstę Jęstęstęstę tęm. W. K. M. wstę Jęmę
 mę. Cęstę pę K. M. iako pęstę męmę Jęstę, tak męstę,
 iako Jęstę. A to Męa dębregę Jęstę pęstęstęstę.

Karta 5

bij to billy beß pobiti uß dawno oznaty. bij go bil Pan
Bog obgial bluzej cchowacz. A pęstym Spolu wosławemij
W. k. m. krolowij swemu, pobożno nad namij pęrowa
nia. Nam abis fortunnie roshajowacz raczil. A jakie
ludjir owobre owedle praw nassit nass cchowalij bro
nil. Ab Ag Lerno et milerno goste gle karal, a dobre
milowal, miedjz ktoremij, is sie pęrowi Jahe Spanij, Xie:
owagpiemij se takimisß Ov k. m. nass gnacz ij postita
bendzieß. A Jan De kroliem Sprawiedliwom, ij mlęstrow
nam parem bich raczisß.

Pieśń niebażyka P. Samuela - f. Borowskiego.
nota ięj jako o Teępińskim letorego eg. ^{Speditionem}
Zamajskij dat Sepiesej 26. maj. 1584

Słusziacie no cęma cępiem, badzcie mij swiatkanię.
Ię cęwij mięstęsięne Sepianij, skarsę sie pęzed wamię
Ięrah swiat stanal ij jękij bęesa, liata ięgo
Jaden nad mie owalobęj, jęstęj mięsall jęiego,
Jęwasięa ten ktęwij cęobęj owoiępięj swobędęie
Ięm Coromij niemięsiacz o zaradęj pęziędęie.
Nie takie kęstęmil Zęzifus po kamien Stepięacz
Nie sprawiedliwim Bogow jęom sie na sie cęwiazę
Nie takie cęwęsho na on cęals pęzięlo Cętoromij
Gde Louis Seręje ięgo karal grisę Sepowij
Jako mię dęj Stepięacz nagle swiata kęgo.
Jako wiechom Strašiwom Strašon bendacz jęiego.
mięsa mij smęwicz, mięj jęwot Sprawiedliwa bęlla
Leęj forte ma głęstliwa cęwotem mię omilęla
Cęwęcis smęalij sko dęil do jęimęskęj cęwotę jęwotęj
Dla jęęęęj pęstępolięej oęj cępięj omilęsięj
Leęj mię fata głęstliwa kęgo mię jęilij
Abij mię wtakęj sławie smęwitelnim Sprawędlij.

Kto się chce przypatrzeć filmi temu światu.
Może i przetrwać odmiennemu światu.
Bo tak nierzadko zdarza się w życiu
Ano wprost sprawach jest bóg obłudny.
Wszak miżeba o tym powiadają Szwabie
Bo to wszystko samy widzą na oko
Ic głębi próżna chwala i wśledziakie gębki
Te są tego świata nieważne fojtyki
Nicś nam niewodzą żadne dobre miernie.
A to srebro, srebro i oplatki imienne.
Iż się nabijają wprawdzie miernie
Bo tu miż o wielego wstąpiło to do świata.
Bo przedtym woda była biegała
I gdzie się obróciła śmierć nadjęła
Która iako kura go wędz wkoziła
Tak ogłucha i gdzie się nie spotyka
Ic się fundujemy w skarby wiecnie
A tu przedstawiamy na powiednim świecie
Bo miś się iako chce ogłowali światem naszym
Nieważni są miż wszystko tu go stani
I puchymy się tedy sprawij światu tego
A rozmiłujemy się stworzycielu swego
Iż jedyna nadzieja namim polecać
A iarte i światu i wódki się mi daj.

Bocz to wstaniegi nasi nie przyjacieli
Pokiśmi tu iedno iedze w pfeśnim cieku
Satoromi tu bendaz ewalipis jawie maizy
As potim jo smierezi Palme o trzimawij

Krolowij mocy nad podlane ij zwiqznych dana
A krolowii jaś maia nad soby Pana
Ktorij w spikieciu swiata sam roshajus
Na ziemij ij na niebie wiecznie roshajus.

Nielasdj sie iednalo na swieciez rodzij
Szerzej wien miś drugi swie płotij grodzij
Ten ma wielkē nad misse wesańnoszij wdomu.
Ten dobra sława, niēdu naprzod mikomō

Fatim spijaciol wiecznej smierz Sprawiedliwa
Iednalo na w.ickij prawa odwa.
Kto budy ten budy na kogo kioś naprzod padnie
Taki boma iako i Snygę porina b'nadnie

Komu zawozdj nad Sija w'isfi mices guloj
Niewesnia mu jedimaku p'dprawne stoloj
Niezporoje mu do b'mu słodkie spiewanie
Ten w frostakow sprijmie ij gle paflanie.

Kto pisał, ciekawość na tym jego długi miarkuje
I ego anij buntowne morze fraszuje
Anij grzejszy grad anij gła narodzaje
Kiedj' dżewo to ujętu rożinnu saie.

Delfinowie łuc morza szc. ism. are gnia
Borwim uis j' na wodzie Lamli budnia
Wstąpiła sie do roboty Calady wżucila
I sam kim bo mu sie uis' ziemia sprzikozila.

Alie bawisj' j' groza kama prowadza
Zwisokid palatof podasz sie niedadza
Na skroni budowne na kon li wofidze
Trojsta wolnoce trojta za siodem benecze

Aliejsj' anij Marmur Serdecznej ranij
Anij wofaj iedwabem obite sepianij
Przaj sobie mam wimifuzaj dom ohozajij
Alco za' kosts wiecalsj' dacj' swoj' spladeg malij.

Wstikto to sen ego tu iest na tym niedymem swieccie
Wstifozj' na smiercz robienij, tako na dzej kmicie
Jeder tak drugij owale a przed sie ku temu
Ktorij wstikto zamila punktu ofstajemue

Skat iá pozmiest tu wscdzie mienapewnosé trafis.
A próžno sié przed ludzmié na stan goriny kwapis.
Bo tam niemasz reflosi mozesz wierszyé czulis.
Ludzkie blózeslawienstwo pójstanie na male

W bósewo lepi na swoj kresz wotim wótpisú mietpéba.
Bo niemala doleglosz kiedzié niemasz isleba.
Snag dla nédze wiehé wíé zabaczié ópnóty
Mietawisz sié na ópódze a mibódszaz wórotzi

Miernij stan jalis óswala ié tak ja to maioz
Is nakópszi na swicéie ale go mibódnis.
Bo óty ós ómin mowisú wótmé ié wíwódszaz
A iá póti mój mérié póki sié mójódszaz

To iá baczasz przedkém wópal swiaté sié wóporatasz
A ja wóstosi ludzkie wicézié sié nieswatasz
Quidgasz ópwnaz mibósz kóroz sié swiat zólotij.
Wicézié mój mójó mibópnij wédro ludzka lówisz.

W swiatém sésim zabawóm mój wówisz daz pólowisz
A mibópnij sié mibópnisiz to béndzié wówt mój.
Óty jépnólosz na swicéie wóicézié sié ópwnisaz
A wotim na ón ódrúzij swiat sépié sóbie gótmisaz.

I toj ego dzialas tak gamiaz swiata tego sprawij
A cbez sie sobie wzmierz namim czijszich prawij
Nie baidz nielzim przed gza sem to iest moia rada
Niewozbieg to gore kiedij a sam siada.

In bini tak rzell, is swiata mienas przez stroffowaz
Czwlajega kto mionstkiwego cbez namim skostowa
Iesze za to is ziwicem swiatos mij powinnij
A iestij ego przikrezo nie swiat mist mij cwinij

Dal bog rozum ktorem mij mojem sie ratowaz
kto cwinij ziz na swiecie musz mu smalowaz
A iestij o smiercz zupie te raj dobra zowe,
komez wstkiel frasunkow kto ma ziwaz glowe

Wielkij Pan gdi malo cbijs, cbudij gdi mist zlosij
A niepragnacz iedwabim sukno na sie wlosij

Ion z ten seftwiz gdi na swim przestawa
A iestij ma ego nazbet is drugim podawa

Taj to mienim swiat zowaz ego zowaz sakritij
Gdi cbezwozki pobamiejs bendzie! znakomitij
Lej stoba prafno mowiz, bojs sie odrzell swiata
A cbez sie starm baidz przed gza is cbez dji bromij ka

Wara bracie bo to grzech wffiac swej sile.
Bo tu raleo na morzu ego egaf rozno chwile.
Ami las na to hardzie bo trim bog safuit.
Bes? tego niez nieffrawis, af sie wolituit.

Spokoimi lagt komu bog dal a mist spokoima.
Ma wiegzej mis ten ego by wffial swiat raleo zbrima.
Bo on na tim ego us ma djickuiacz przestawa.
A temu wloim iest cegiwofez nigdi medostawa.

Pietni on wieli starij gajie dwie rargimie wolow.
Dawali wffitke Bwofez bes przifrawimie stolor.
Sprawij trudne na stronie lito potij sy dlugj.
Niefelhal won gaf zadon ego mial miez zwi slugj.

Jas znoru oracz przidzie, dia przifstego zolu.
I na to milo patracz porzadramo olu.
Forowsij sa siadym zapiez swego esleba.
A. przimim ziesez, to ctego luficz nietrzeba.

I to iedgacz pod wiegor tedi sie wiefstij
Kuidij awoga ij lrowa do domu le spiefi.
Nioffgacz to soba ego nam, wdzieczni polowm dawa.
Błogoslawioni to dom, gdzie tego do stawa.

Zarugiej, stromij zas woly ida, ius zrobiosz
A pluz za toba, wliolucz Lenes winrocznoszij.
Kocz wtni, ciemna nadhodzj a gore wliomnie
A kaze slotko wspancz ow sum ego wremlinie.

Nastanie zima zasie ita sie przigodzj
Bo sie to przikre zimno mi slistwem nadgradzj
Gdzj psi gomia, zo moze biec wten czas milskiego
Niewieszij, tak jeden musze troskuliwego.

A lito pslow ma niewieki ten zalalada siatkij
A takim uwarze kiska, zaiacz, szatkij
Kto na luropatwuj idzie sobie slakiem
Albo ceszj na powlok, tedj niezli sptakiem

Ktemu lomu to Bog dal isz ma wstidem zorez
ktora na to piega, ma bij niesto na stronie
A wpiatkij piekne rodzj, zdusse go miluciez
A wtni kiedj on na polu, pisen wstisko gotuciez.

Staha, ceszj mudo wriat, albo tosz miq glota
Tedi go to bogaczij rodzj, srow iazj cnota
Tbo ktemu je niebenetrij, obcziala mejom wgadzj
Anij od przistoienswa do smierozj, zabladzjcz.

I tak midze lito teras, swoj wieki mieska doma
Hocza j wtni palaczu, gubie na wirzobu stoma.

Wiele widzę frasunków, wieka złością zganbji
Sioze na to niepatrzaj co sam ludzjom bardzi

Nie przebudzi go traba aniż puszki słozij
Czego eji niemoga, więcej, co sie burwia, tworij
Wstani iako pojno chce a ie to ego zaciż
A wissedostij na polie frasunkow zabaciż.

Czasu wiastnij woborze kiej ejo przibilo
A patrzaj na ofimę rad iż uisł ożelo,
Wnet na ianz oracz liage a sam segepi wfactu
A sbrawiożij to seduczniż idzie do obiactu.

Zecei patrzij swojij pracej iako sie zdarzila.
Proshi boga abij sie dobrze dohonozila.
Jednij liossa, drudziż zna, trzeciż wlopi ulawa.
A gai sie to dohonozij bawij sie bieśnada.

W ten czas kops bnia wolno siudziż kady wciemu,
Abo idozacz nad zelca, a wiekmi odjiemi,
Patrzaj na wolażne bialo które cadożij rojeżacz.
A iestij wšitko wniupie, eżiebo sobie liężacz

W tym przedzie wdziężna ięsen, owoc dawa sadij
Gruszek iabtelek sbin broskwin eżem eżiej radij
Wšitko to miło bnia, wmacz wolażna, zelca,
Gruskiż zolta, iako wosle itam ia zięstij zdużelca.

Sta napół rozdziałej Smutek i weselie.
A sepelewszaj iest niże ten ego wzial zony wiele
Patrzaj na swoie Agathaj serce sie wim smicie.
A is go wnieś pociesz Bog, iest tej nadziei.

Las mu niedaj Baranta zowania niż drogie,
Bo on zony smaczniej Tje domowe o susze.
Niedługo ego obce obiera, ja bini przestaj nam,
A raluobi k temu przysly obce pomistly o tbin.

Alb městotěš na tuša skrolem, čo sje teraz stalo.
Bodaj s²o takim bracie, wpoljez belo slišeč malo.
Wiaže ze nam pridaje gravač swa, wola jwosnigamij.
Zbo xina, gre čo ja zowia, stermy li tawij
Bo storo tus v krolia porij sobie wraček
Wnet ze mu sje začefialo mieč wwisnikem walač
I Rzečel tuš krolowij zuchfaly to wwisnik
Wiere go ia polapie zebra da, bendže gne^o mizno
Krol ežij mu teš potufel wlač t^{ij} wwisnika
Tedi wnet gnečo wdzialawa Niznika.
W posabral se tuš, ze gwał wwisnikem cernow^o ruša.
Wtem ze ij teraz st^{ij} přsed tužem niewinn^o wwisnika duša.
Z tu b^{ij} billa wtušie ešnota, žmal b^{ij} bel wednie wwisnika tuš,
Z tu i serra mečilo, spodje wuigez se mieč woblie guse
D^{ij} ta tejo wmoči naštal na wwisnika, gwał cernowago ruša
Wwisnik iako niewinnij ništelil se odbiegly go duša.
O Muečnotliw^{ij} tušie wdič se kiedij zedže Brat^{es}
A Xelez, siedm, osm d^{ij}ewies, miznik pobuřij iako na gwałt.
Lepliz bendže seguens piatij, mizij s² tuš a krolka
Wwiere se ništo wprjekij tužowij ta wračka.
Bo ičobija iedno^o wozije wwisnika niemas, iškie t^{ij}zej z^ostali
Tedi wone gre čo ja zowia, ruš bendž, wigrawali.
Bo trinka wšitko b^{ij}že, tuš bendže na stromie
Rzečel t^{ij} tušie m^{er}as, siidkaj čo wšluh komie
Bodaj ze mij bil zabit na tejo wwisnika radzil
Z^{ij} bil tejo přepommial, žes mie st^{ij}rnika žwadzil.
St^{ij}zes ze sje tušie, b^{ij} c^{ij} potmij iednam seš^o ok mečieča.
Z wšak w^{ij}ij g^{ij}že čo ia zowia, koger niewinna to bila.

Ze sięś oki jednemu wgrawa a drugiemu tuż tracił
Pracowno ja wstąpię to grę tus gardłem zapłaczij
Nigodzien też będy i lepszego za to tronuśca robotę
Bo przyprawił mienimno wzmila o garlo w Sobotę
A czyj drożliwój wzmiku, wiś za tuc miśtarnie
Bach sam pomyśla mienimnościj tucij w bezmogacij Panie

Ad perpetuam memoriã donatus est iste liber Stravmo et necessario
militi Reipublice Cavalero Francisco Piemajeli, a G. Nivodemo Piemajeli
Anno 1586 Junij 24. in Slnjialna.

Annus Domini 1573.

Signum magnum apparuit in coelo

Electio

Putatis quod pacem uenerim misurus in terram nō dico uobis immo:
separationem.

Monliuk

Omni homo mendax uerba quae loquor uobis spiritus est.

Namiot

Ō quam iucundum est et salutare, fratres habitare in unam.

Kalka

Vos estis sed non omnes, oportet enim scitis in uobis esse quomodo
qui parati sunt manifesti fiant in die illa.

Drag

Ego diuina templum hoc, tribus diebus aliud exornam qui ha:
bet sensum intelligat.

Groth

Amen dico uobis, ubi unquam predicatum fuerit Euangelium hoc,
in totum mundum, etiam quod fecerint hic dicite in memoria istorum.

Wiechowskij edomwiechy za czapkam nosili

Adhuc eis loquentibus uenerunt et cum eis turba multa cum gla:
diis et fustibus clamantes uoce magna barabam.

Rotomiamic

Dabo uobis os et sapientiam cui non poterint contradicere neque
resistere omnes qui aduersantur uobis.

Vratmēdy

Ubi fuerit corpus ibi congregabuntur et agnita.

Scriptores Galicay furiarū

Et iterum etiam si angelus e caelo predicauerit uobis Euangelium
preter id quod predicauimus uobis, nolite credere.

Czo doma zostali
A uete ne quis uos seducet omnia quod bonum est tenete.

Czo na Electia iachaly
Incidimus in latrones omnes sumus ellecti, pauci uocati
Calli legati

Hac omnia uobis dabo, si principem nostram ellegeritis

Cznotłmi Polaczy
Peccunia tua sit in perditionem

Lotromie Polaczy
Quicquid ad nos uenit non eiciam foras

PAn Muecznik
Porro cuius multum datum est, multum querite ab eo.

Czol Franczuskli
Deus autem opei impleat uos ex fratre meo omni gaudio in pace
credendo in hoc aut exuberetis in ope non in dce

Arczibiskup
recauit dominus Deus hominem malum ad diem iudicij

Biskup kuiamski
Exiit homo homini inimicus et seminauit zizaniam

In lenitate spiritus
Biskup Ploczky
Vigilate itaque omni tempore ut liceat uobis effugere ista
omnia quae futura sunt

Biskup Chelmski
Jam securis est apposita ad radicem

PAn Krakowski
Quod in aurem locuti estis predicabitur in tectis

Wariuoda Krakowski
Sine me non potestis quicquam, qui sequitur me non ambulabit
in tenebris sed habebit lumen uitae

Woremoda Wilenski
Quid nullis mihi dare et ego uobis Lithuanos tradam
Woj: sendomierski
Nisi ego discerem per totum Regnum et uobis mendacia dixerim
Gallus non uenit ad nos

Woj: Podolski
Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, sed scimus
quod verum testimonium est eius, sed noluerunt capere uerbum eius.

Woj: Jnowlodzki
Beatus tu es, quia caro et sanguis non reuellabit tibi, sed filius tuus
qui fuit in Gallia.

Woj: Ranski
Serui inutiles sumus quod potuimus facere fecimus

Woj: Ruski
Spiritus quidem mortuus est et caro infirma

Starosta Smudzki
Ecce uenit hora et Rex scitis traditurus
Ecce appropinquauit, qui Lithuanos tradidit

Woj: Mazowiecki
Misereatur me turba propterea quod iam aliquot hebdomadis apud
nos, et non habent quid edant

Woj: Brzeski
Agrotabat etiam autem quidam nomine Iazarus

Woj: Kiowski
Domine etiam si tecum oportuerit mori, non te negabo

Woj: Siradzki
Rex da mihi portionem substantiae tuae: bonum erat nobis, si
natus non fuisset homo iste

PAn Ostafiej
Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum, et in cathedra pe-
nitentiae non sedet

PAn Cmiezmenski
At illi non ausi sunt postea quicquam tetragere, et obmutuerunt omnes

Pan Belsky

Abiit quoque fructum suum in tempore suo.

Panowie Herbulowic

Qui autem voluerit animam suam salvam facere, perdat eam

Pan Przemyski

Et facti sunt ab illa hora omnes sed tamen simultates non cessaverunt

Pan Szaframecz

Nolite flere super me, sed super uos metipsos et miseri erant admiratione et stupore

Panowie Ostrogowie

Abi post me sathana, quia non cupis ea quae sunt Dei sed ea quae sunt hominis

P. Staro: Radziejowski

Velle quod meum est sed perficere non inuenio

Panowie s Gorcki

Andi quid egisti, dicant ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem

Pan Rubelski

Hic mandes si quid curatum esse uelles

Staro: Warsawski

Mactate nobis uultum bene saginatum, propinate mihi ex optimo genere malnatici

Kanceliersz

Cecus sedebat iuxta uiam mendicans

Lociare sluczkie

Difficile est eos qui fiduciam habent in patris Senatus Regni iugdi

Pan Farnowski

Qui scrutatur magisteratem opprimitur a gloria

Pan Radomski

Et miserunt sortem super uestimenta eius

Pan Malogoski

Ecc homo

Farnkowski comendator

Num sedet inter prophetas

Pan Przemyski

Ecc unus factus es, ne postea pecces

Pan Sandomierski
NOME ego nos elegi duodecim & et unus ex uobis Diabolus est
Pan Czirkowski
Et Joannes erat plenus erat fiducia
Staro: Sandomierski
Viriliter age et confortabitur cor tuum
Stam: Kazmierski
Et non delebo nomen eius de libro uitae
Stam: Belski
Et dedit illi tempus ut respiraret a scortatione sua, nec respuit
Stan: Malochowski
Mulier non noui illum
Nominati
Exibant autem a multis demonia clamantia et dicentia
Pan Ganczki, Krol Polski
Jedni
Domine nunc patimur responde pro nobis
Drudzy
Expectantes expectauimus dominum
Lithua
Domine remitte illis nesciunt quid faciunt
Pan Zamichowski
Primoque gallus cantet, ter me negabis
Krol Ellectus
Omnis plantatio quam non plantauit pater eradicabitur
Pani stara Borowska
Dic Rex ut sedent filii mei ad dexteram aly nero ad sinistram
Matka Krolewska
Nescitis quid petitis, potestis bibere poculum
Krolewna
Magnificat anima mea Dominum
Pani stara
Et quomodo hoc fiet cum iam quinquagenaria est

Franciszek

Erant autem decem, alie fatuae, quaedam incredibiles, nisi mi-
sero in latris emi manum et digitos in vulnera non credam

Adamszanie

Nos nescimus Regem nisi Caesarem

Pan Adamski

Et precepit nobis ut predicaremus populo ac testificare mur
quod ipse sit ille qui venturus est

Samuel Lborowski

Volo respondere otulte secundum otulticram emi ne uidea:
Eur sapiens sibi.

Jordan Spitek

Introuit autem Sathanas in Iudeam.

Procop: Piemiarek

Accipiens autem gladium voluit amputare auriculam eius

Czesarz

Percutiam pastorem et dispergentur oues gregis

Curek

Circuit leo querens quem deuoret

Moskwa

Simile crescere usqz ad messem

Rzessa

Quom dñi autem abutimur in patientia nostra

Kzol Dunski

Quis est hic qui nobis imperat et potestatem hzt sup ags

Kzol Sveczki

Amen dico vobis, non preterisset aetas hac antequam omnia
impleta fuissent

Papies

Et letata est mulier de sanguine sanctorum ebria et sangui-
ne martirum in ceto

Plebs

Durus erit hic sermo quomodo poterint eum intelligere populi

Prusji

Facta omni nuptia propter delicta Polonia

Poslomie do Franciij

Ite in orbem uniuersum, ibant dum potuerant et ubi non potuerant
ibi stabant

Pan Woimickij

Volo Caesar ut ubi ego sum et ibi sis mecum

Drudzi Collegowie

Fiat uoluntas tua Domine sicut in misa, ita et in miseria

Briegunowic, Starosta Kiepiczki

Ibant, et nemo mittebat illos.

Przeclawskij

Amica ad quod hic in trasti non habens uestem nuptialem

Pan Czechowskij

Rex memento mei dum ueneris in Poloniam

Exulles Galli ad Poloniam

Et propterea misit Deus uobis spiritum illusionis ut credatis
mendatio et iudicemini omnes qui non creditis ueritati sed ap-
probauistis iniusticiam

AUTHOR

Aduro uos propter dominum, ut recitetur haec Epistola,
omnibus sanctis fratribus.